

Revija

broj 17
HR

Zima 2013.

ruralnog razvoja Europske unije

Obiteljska
poljoprivredna
gospodarstva

Prijevod revije osiguran potporom EU – IPARD 2007.-2013.

Glavni urednik: Rob Peters, Voditelj odjela – Europska mreža za ruralni razvoj i nadzor ruralnog razvoja, Glavna uprava za poljoprivredu i ruralni razvoj, Europska komisija.

Autori i suradnici: Derek McGlynn, Florence Buchholzer, Vanessa Cooper, Stephen Gardner, Tim Hudson, Eamon O'Hara, Mahamadou Ouedraogo, Alex Papakonstantinou, Mark Redman, Jules Seitz, Ken Thompson, Dieter Wagner, Sarah Watson, Antonella Zona.

Autorska prava na fotografije: CEJA, COPA-COGECA, Kontaktna služba EMRR-a, Europska komisija, Europska unija – 2013., Tim Hudson, Ludwig Matthias, Zadruga proizvođača Peasant Evolution, ROPPA, Richard Wright, 123rf – Luk Gojda, 123rf – Jack Malipan, 123rf – Carlos Mora, 123rf – Nicholas Han, 123rf – Oleg Znamenskiy.

Fotografije na koricama: glavna fotografija – Europska komisija; umetnute fotografije – Europska komisija

Na publikacije EMRR-a možete se pretplatiti na sljedećoj adresi:

https://webgate.ec.europa.eu/myenrd/myenrd/en/registration_en.cfm

Također možete besplatno naručiti tiskani primjerak u internetskoj knjižari EU-a:

<http://bookshop.europa.eu>

Sadržaj Revije ruralnog razvoja EU-a nije nužno odraz mišljenja institucija Europske unije.

Revija ruralnog razvoja EU-a objavljuje se na šest službenih jezika (EN, DE, FR, ES, IT, PL) i dostupna je u digitalnom obliku na *web*-stranici EMRR-a.

Tekst sastavljen u studenom 2013. Izvorna je verzija tekst na engleskom jeziku.
© Europska unija, 2013.

Reproduciranje je dozvoljeno uz navođenje izvora.

Za više informacija o Europskoj uniji: <http://europa.eu>

Prijevod: Maja Jelčić

Lektura: Jelena Kalčić

Grafička obrada: Robert Braun

Ova publikacija služi isključivo u informativne svrhe i nije pravno obvezujuća.

Sadržaj

 Predgovor	1
 Uvod u obiteljska poljoprivredna gospodarstva u Europi	3
 Obiteljska poljoprivredna gospodarstva u globalnom kontekstu	11
 Obiteljska poljoprivredna gospodarstva u najmanje razvijenim zemljama: subsaharska Afrika	14

Značajke obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava:

 Inovacija na obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima	16
 Fleksibilan gospodarski model	20
 Stručno znanje o zaštiti okoliša	24
 Poticanje sljedeće generacije	29
 Pomaganje: uloga zadruga diljem svijeta	32

Predgovor

Trenutačno se u obiteljska poljoprivredna gospodarstva (OPG) slijevaju velike količine političkog kapitala visoke razine...

Ujedinjeni narodi proglasili su 2014. Međunarodnom godinom obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava¹ s osnovnim ciljem promicanja, razvijanja i jačanja svih vrsta poljoprivrede usmjerene na obitelj – od hortikulture i stočarstva do ribarstva i šumarstva – kao društveno vrijednog, gospodarskog i ekološki održivog modela.

U Europi je Europska komisija započela svoj doprinos globalnoj inicijativi konferencijom *Obiteljska poljoprivredna gospodarstva: Dijalog s ciljem postizanja održivijih i otpornijih poljoprivrednih gospodarstava u Europi i svijetu*² održanom u Bruxellesu 29. studenoga 2013.

Dodana vrijednost modela obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava (OPG) naglašena je na neslužbenom sastanku ministara poljoprivrede Europske unije u organizaciji litavskog predsjedništva Vijećem Europske unije u rujnu 2013. Na sastanku je litavski ministar poljoprivrede Vigilijus Jukna primijetio da „OPG-ovi igraju važnu ulogu u ispunjavanju ciljeva zajedničke poljoprivredne politike i osiguravanju održivosti poljoprivrednog sektora Europske unije³”.

U ovom izdanju Ruralne revije EU-a prikazuje se model OPG-ova u kontekstu europske politike poljoprivrednog i ruralnog razvoja i razmatraju međunarodni aspekti te utvrđuju odgovarajući načini na koji model doprinosi pametnom, održivom i uključivom rastu.

1 <http://www.fao.org/family-farming-2014/en/>

2 http://ec.europa.eu/agriculture/events/family-farming-conference-2013_en.htm

3 <http://www.eu2013.lt/en/news/pressreleases/family-farming-competitive-and-sustainable-european-model-of-agriculture-sector>

OPG-ovi su temelj na kojem je europska poljoprivreda uspijevala stoljećima. Od osnivanja Europske unije poljoprivreda je bila u središtu snažnog i ambicioznog političkog okvira. U smislu ruralnog razvoja, reforma zajedničke poljoprivredne politike u drugom stupu nudi mnogo odgovarajućih mogućnosti za poljoprivredna poduzeća kojima upravljaju obitelji, kao što su podrška poljoprivrednih savjetodavnih službi i mjere kojima se promiče diversifikacija gospodarstava, restrukturiranje, modernizacija, obuka i prijenos znanja.

Iako su OPG-ovi nadaleko najčešći model poljoprivrednih poduzeća u Europi, taj je pojam teško sveobuhvatno definirati. Na pitanje „Što je obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo?“ stotinu različitih poljoprivrednika odgovorit će vam drugačije, što ukazuje na širinu i raspon obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava koja djeluju u Europi i diljem svijeta.

Velika većina svih poljoprivrednih gospodarstava Europske unije (97 %) može se kategorizirati kao obiteljska poljoprivredna gospodarstva (OPG). OPG-ovi pokrivaju oko 69 % poljoprivrednog zemljišta EU-a s prosječnom površinom od 10 hektara (ha) u usporedbi s korporativnim gospodarstvima koja su u prosjeku 15 puta veća (152 ha). Međutim, iako se OPG-ovi mogu izjednačiti s malim poduzećima, obiteljski model također obuhvaća 60 % gospodarstava u kategoriji najvećih gospodarstava (100 ili više ha) u Europskoj uniji.

Bez obzira na veličinu gospodarstva, rezultate ili primijenjene metode proizvodnje, poljoprivredna se gospodarstva jasno razlikuju po lokaciji, potrebama i prioritetima, kao i povijesnim i kulturološkim okolnostima gospodarstva koje treba održavati i promicati.

Budući da OPG-ovi svih veličina nastoje preživjeti i rasti u kontekstu globalizacije i svijeta koji se mijenja, u ovom se izdanju Revije ruralnog razvoja EU-a prikazuju različite svojstvena za model, tipična svojstva poljoprivrednih poduzeća kojima upravlja obitelj te utvrđuju ključni izazovi i mogućnosti. Naročito se obrađuju vječni izazovi upravljanja koji su usko povezani s takvim poslovanjem, uključujući: potrebu za modernizacijom i inovacijom na poljoprivrednom gospodarstvu, pružanje usluga zaštite okoliša, pripremu za nasljeđivanje i poticanje budućih generacija na uključivanje te razvoj gospodarske fleksibilnosti diversifikacijom i pluriaktivnošću usmjerenima na poljoprivredno gospodarstvo. Osim toga, analizira se uloga zadruga i njihova potencijala za OPG-ove.

OPG-ovi su također ključni za održavanje vitalnosti ruralnog života i ruralnog gospodarstva u Europi (i šire). Činjenica da je kapacitet za fleksibilnost u samoj srži sektora obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava ide u prilog današnjem nastojanju na sigurnosti hrane i promicanju pametnog, održivog i uključivog rasta u ruralnim područjima.

Uvod u obiteljska poljoprivredna gospodarstva u Europi

Obiteljska poljoprivredna gospodarstva više su od posla – ona su način života. Tako je navedeno u članku objavljenom na *web*-stranici litavskog predsjedništva Vijećem Europske unije⁴ u vezi sa sastankom u Vilniusu u rujnu 2013. na kojem su ministri država članica za poljoprivredu, članovi Europske komisije i Europskog parlamenta i predstavnici nevladinih organizacija razgovarali o budućnosti OPG-ova. To vjerojatno najbolje pokazuje zašto pojam obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava različito znači različitim ljudima. U tom se članku spominju neke zajedničke značajke OPG-ova kako danas djeluju u Europi i drugdje u svijetu.

Obiteljska poljoprivredna gospodarstva, kao najučestaliji operativni model poljoprivrednih gospodarstava, stoljećima su osiguravala rast europskog poljoprivrednog sektora. Današnji je ambiciozni politički okvir Europske unije napravljen tako da u obzir uzima različite modele poljoprivrede koji postoje u EU-u, uključujući različite vrste OPG-ova. Jasno je usmjeren

na zadovoljavanje potražnje građana za sigurnošću hrane i nastoji ispuniti stalno rastuća očekivanja u smislu sigurnosti, kvalitete, vrijednosti, podrijetla i različitosti hrane. Istovremeno, zajednička poljoprivredna politika (ZPP) pomaže u održavanju ruralnih životnih stilova i daje značajan doprinos ruralnom gospodarskom i društvenom razvoju.

4 Vidjeti <http://www.eu2013.lt/en/news/features/family-farming-is-a-lifestyle-not-a-profession>

Neka svojstva obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava

Ne postoji standardizirani koncept koji točno opisuje obiteljska poljoprivredna gospodarstva. S obzirom na to da je 97 % svih poljoprivrednih gospodarstava u EU-u u vlasništvu jedne fizičke osobe⁵, većina poljoprivrednika znatizeljnom bi posjetitelju rekla da je nastavila posjedovati i upravljati zemljom koju su prije nje obrađivali njezini roditelji i bake/djedovi i da to nastoji činiti održavanjem kulturalnih tradicija i vrijednosti. Takvi poljoprivrednici i njihove obitelji obično obavljaju većinu posla oko održavanja gospodarstva, većinu prihoda ostvaruju od poljoprivrede, a žive na samom poljoprivrednom gospodarstvu ili blizu njega.

OPG-ovi pokrivaju oko 69 % poljoprivrednog zemljišta EU-a s prosječnom površinom od 10 hektara (ha) u usporedbi s korporativnim gospodarstvima koja su u prosjeku 15 puta veća (152 ha). Zbog toga se, logično, OPG-ovi doživljavaju kao manja poduzeća. Međutim, istina je i da je među obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima EU-a najviše onih površine 100 i više hektara, a 60 % takvih drže obitelji.

OPG-ovi također značajno variraju u smislu raznolikosti aktivnosti kojima se bave, resursa o kojima ovise, kao i stupnja integriranosti u tržište, konkurentnosti i udjela radne snage koju koriste za vođenje poljoprivrednog gospodarstva.

Konkurentnost

U današnjem globalnom gospodarstvu tržište poljoprivrednih proizvoda postalo je vrlo konkurentno. Nekim je proizvođačima poljoprivrednih proizvoda to dalo značajnu konkurentnu prednost, kao na primjer dobro utvrđenim velikim obiteljskim vinogradstvima u područjima Champagne ili Bordeaux (Francuska) koji svoja vina prodaju diljem svijeta, zbog čega im ne treba podrška EPFRR-a. S druge strane, takvo otvoreno poslovno okruženje može biti nepovoljno za interese malih i srednjih OPG-ova koji djeluju u nepovoljnijim uvjetima. Čimbenici poput udaljenosti, ograničenog pristupa tržištu, slabih rezultata i nedovoljno razvijenog lokalnog brendiranja mogu otežati ili ograničiti konkurentnost takvih poljoprivrednih gospodarstava.

Podrška koju ZPP pruža OPG-ovima u rješavanju problema vezanih uz lokaciju, zajedničke potrebe i prioritete, te povijesne i kulturalne aspekte, pojačat će se u programskom razdoblju 2014. – 2020. preraspodjelom izravne pomoći i odgovarajućim uvažavanjem manjih OPG-ova, njihovih proizvoda i proizvodnih metoda.

Inovativna poljoprivreda

Obiteljska poljoprivredna gospodarstva često su otpornija od korporativnih poljoprivrednih gospodarstava jer pokazuju želju i fleksibilnost prilagodbe svojih tradicionalnih aktivnosti prevladavajućim vanjskim uvjetima, na primjer, usmjerenosti na proizvodnju hrane visoke kvalitete, sudjelovanjem u kratkim prehrambenim lancima i/ili bavljenjem „pluriaktivnošću“ (miješanim i aktivnostima izvan poljoprivrednog gospodarstva) i diversifikacijom na poljoprivrednom gospodarstvu.

Na primjer, poljoprivrednici iz sektora mliječne industrije moraju se boriti s pritiskom smanjenja tržišnih cijena. Njima sredstva koja odobrava EPFRR u okviru ZPP-a pomažu ne samo u poboljšanju svježine i okusa već i nutritivne kvalitete i sigurnosnih svojstava njihovih tradicionalnih proizvoda, čime se mogućnost njihova stavljanja na tržište značajno povećava.

5 Sekundarni izvor statističkih podataka i podataka o trendovima korišten u ovom članku: „Struktura i dinamika poljoprivrednih gospodarstava EU-a: promjene, trendovi i njihova politička važnost“ koji se temelji na podacima iz baze podataka Eurostat Eurofarm dobivenim iz ispitivanja strukture poljoprivrednih gospodarstava i popisa poljoprivrednog stanovništva (2010.).

Studija slučaja: Mladi obiteljski poljoprivrednik proizvodi visokokvalitetni kozji sir⁶

Mladi poljoprivrednik Idálio Ramos Martins iz portugalske regije Algarve drži stado koza i proizvodi sir iz njihova mlijeka koristeći se tradicionalnim tehnikama proizvodnje. Nastojeći održati obiteljsko poduzeće, uspio je povećati kapacitete za proizvodnju i bolje zadovoljiti zahtjeve trenutnih higijenskih i sanitarnih standarda. Zahvaljujući modernim tehnološkim rješenjima za mužnju i obradu mlijeka, sad proizvodi visokokvalitetni kozji sir u skladu sa strogim higijenskim i sigurnosnim standardima, a zahvaljujući povećanju kapaciteta proizvodnje, obiteljski poljoprivrednik povećao je profitabilnost i sad obrađuje i mlijeko drugih uzgajivača koza iz regije. Ulaganje od 25 000 €, od kojih je 50 % osigurano iz EPFRR-a, pomoglo je ovom mladom poljoprivredniku iz gospodarski slabe portugalske regije da održi tradicionalnu proizvodnju kozjeg sira i poboljša izgled svojeg poljoprivrednog gospodarstva.

© Europska komisija

Reformirani ZPP spreman je podržati inovacije neovisno o tome vode li ih pojedinci, organizacije iz javnog sektora ili poduzeća. Europska komisija predložila je inovativni paket za poljoprivredno-prehrambeni sektor koji obuhvaća nacrt buduće Uredbe o EPFRR-u⁷, predvodničku inicijativu o inovativnoj uniji Europa 2020,⁸ Obzor 2020,⁹ i Europsko partnerstvo za inovacije (EPI): Poljoprivredna produktivnost i održivost¹⁰. Cilj je ove kombinacije političkih mjera poticati istraživače, poljoprivrednike, savjetnike i druge dionike poljoprivrednog sektora na aktivniju suradnju. Postoji naročita nada da će izravnija i sustavnija razmjena između poljoprivrede i

znanosti ubrzati tehnološki prijenos i inovacije.

Ono što je najzanimljivije jest da će interaktivni model inovacije EPI-ja primijeniti pristup odozdo prema gore povezivanjem poljoprivrednika, savjetnika, istraživača, trgovačkih društava, nevladinih organizacija i drugih aktera u operative skupine. Uz podršku raznih izvora financiranja EU-a, te skupine mogu donijeti nove uvide i omogućiti brži prijelaz ideja i znanja u nova tehnološka, netehnološka, organizacijska ili društveno usmjerena rješenja za veću poljoprivrednu produktivnost i održivost.

Lokalno djelovanje – kratki opskrbeni lanci

Smanjenje broja poduzeća koja sudjeluju u opskrbnom lancu između poljoprivrednika koji uzgaja poljoprivredne proizvode i konačnog potrošača može dovesti do mnogo veće profitabilnosti poljoprivrednih gospodarstava. Manji broj poduzeća uključenih u obradu i/ili maloprodaju znači i manje troškove prijevoza i skladištenja. Lokalni prehrambeni opskrbeni lanci potrošačima, koji su često spremni platiti veću cijenu za svježije i zdravije opcije, omogućuju utvrđivanje podrijetla kupljenih proizvoda. Jačanjem odnosa između potrošača i lokalnih poljoprivrednika takvi lanci promiču lokalna obiteljska poduzeća i potiču regionalni identitet.

6 Izvor: EMRR, Baza projekata PRR-ova, http://enrd.ec.europa.eu/policy-in-action/rdp_view/en/view_projects_en.cfm?action=detail&backfuse=jsview&postcard_id=7340

7 Vidjeti http://ec.europa.eu/agriculture/cap-post-2013/legal-proposals/com627/627_en.pdf

8 Vidjeti http://ec.europa.eu/research/innovation-union/index_en.cfm?pg=key

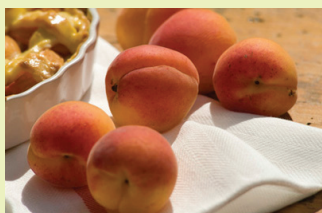
9 Vidjeti http://ec.europa.eu/research/horizon2020/index_en.cfm?pg=h2020

10 Vidjeti <http://ec.europa.eu/agriculture/eip/>

Studija slučaja: kratki opskrbeni lanci pogoduju lokalnim proizvođačima hrane i potrošačima¹¹

© Kontaktna služba EMRR-a

Mađarsko obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo u regiji Borsod-Abaúj-Zemplén uzgaja i prodaje lokalne vrste voća i vodi turističku atrakciju sa sve većim brojem posjetitelja. Radi jačanja opće održivosti obiteljskog poduzeća, aktivnosti OPG-a

proširene su na voćne proizvode s dodanom vrijednosti. Sredstva EPFRR-a u iznosu od 43 100 eura i nacionalna sredstva u iznosu od

13 600 eura pomogla su djelomično pokriti trošak od 70 800 eura za kupnju moderne opreme za obradu voća sukladne standardima EU-a za kvalitetu hrane. Obradom raznih vrsta voća, uključujući marelice, borovnice i trnine, gospodarstvo kroz lokalnu turističku mrežu sad nudi nišne i originalne proizvode poput marmelada, sirupa i voćnih sireva. Postrojenje za obradu voća za lokalni kratki opskrbeni lanac znači novi „pogon“ za kvalitetno voće koji dodaje vrijednost lokalnim poljoprivrednim proizvodima i poboljšava gospodarsku održivost i obiteljskog poduzeća njegova korisnika i ostalih uzgajivača voća.

Stoga je organiziranje prehrambenih lanaca izričiti prioritet u politici ruralnog razvoja 2014. – 2020.¹² Cilj je predloženih mjera, koje se financiraju sredstvima iz EPFRR-a, pomoći OPG-ovima u izravnoj prodaji njihovih proizvoda potrošačima¹³ ili barem u uključivanju u kratke opskrbeni lance i boljem integriranju OPG-ova u distribucijske kanale pružanjem podrške shemama kvalitete¹⁴, dodavanjem vrijednosti poljoprivrednim proizvodima, promidžbom na lokalnim tržištima i kratkim opskrbnim lancima, skupinama proizvođača i

međusektorskim organizacijama¹⁵. Osim toga, pristup LEADER i dalje lokalnim akcijskim grupama osigurava temelje koji su im potrebni za podršku inovativnih i eksperimentalnih pristupa poticanju izravne prodaje i razvoju lokalnih prehrambenih tržišta, gdje je to predviđeno kao dio strategije lokalnog razvoja.

Gospodarska fleksibilnost

Cilj je miješane poljoprivrede i diversifikacije povećati potencijalnu uporabu dugotrajne imovine

poljoprivrednoga gospodarstva radi unapređenja proizvodnje, učinkovitosti i profitabilnosti. Mogućnosti poboljšanja prihoda OPG-a mogu proizići i iz radnih, obiteljskih i životnih iskustava.

Gospodarsku motivaciju za veću održivost ili profitabilnost poljoprivrednih poduzeća nadopunjuju društveni, kulturološki i ekološki razlozi vezani uz dodanu vrijednost modela OPG-ova.

Studija slučaja: diversifikacija u obuku studenata poljoprivredne znanosti¹⁶

Poljoprivredno gospodarstvo Coorevin u okrugu Tipperary u Irskoj obiteljsko je gospodarstvo srednje veličine za intenzivan uzgoj stoke površine veće od 50 ha. Pdraig Moran i njegova obitelj htjeli su povećati prihode od uzgoja krava i ovaca doijlila diversifikacijom u nepoljoprivredne aktivnosti. Poslovna ideja, usmjerena na obilasku gospodarstva i pružanje edukativnog iskustva studentima i drugim zainteresiranim pojedincima i skupinama, nastala je kad je Pdraig počeo povremeno dijeliti svoje iskustvo sa svojim sinovima i drugim studentima poljoprivredne znanosti. Uz EPFRR-ovu podršku od 6 600 eura i državna sredstva u iznosu 2 200 eura, početno je uloženo 33 000 eura (za učionicu i kuhinju da bi se radionice mogle provoditi cijele godine u

dnevnom i večernjim terminima). Zahvaljujući svojem iskustvu u poljoprivredi, Pdraig naprednim studentima i odraslima može davati upute iz prve ruke – tu potrebu nisu mogli zadovoljiti postojeći nastavni sadržaji iz obrazovanja u poljoprivrednoj znanosti. Obilasci poljoprivrednoga gospodarstva prilagođeni su potrebama svake skupine. Otkad je Pdraig pokrenuo nove aktivnosti na poljoprivrednom gospodarstvu Coorevin, dodatni prihodi postali su važan dio obiteljskog dohotka. Gospodarsku motivaciju za veću održivost ili profitabilnost poljoprivrednih poduzeća nadopunjuju društveni, kulturološki i ekološki razlozi vezani uz dodanu vrijednost modela OPG-ova.

11 Izvor: EMRR, Baza projekata PRR-ova, http://enrd.ec.europa.eu/policy-in-action/rdp_view/en/view_projects_en.cfm?action=detail&backfuse=jsview&postcard_id=6840

12 Vidjeti članak 5. odjeljka 3. nacrtu uredbe o podršci ruralnom razvoju Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj

13 Npr. podrška za izgradnju prodavaonice na poljoprivrednom gospodarstvu u kojoj se prodaju poljoprivredni proizvodi ili turističkog smještaja na poljoprivrednom gospodarstvu u kojem se poslužuju jela od vlastitih proizvoda (članci 18. i 20. (b) nacrtu uredbe o sredstvima koje osigurava EPFRR).

14 Npr. podrška za pokrivanje troškove sudjelovanja u programu kvalitete (članak 17., nacrt uredbe o sredstvima koje osigurava EPFRR).

15 Npr. organiziranje izvornih lokalnih tržišta i kratkih opskrbnih aktivnosti, kao što su tržnice voća i povrća, sheme dostave svježeg voća i povrća ili festivali hrane. (članak 36., nacrt uredbe o sredstvima koje osigurava EPFRR).

16 Izvor: EMRR, Baza projekata PRR-ova, http://enrd.ec.europa.eu/policy-in-action/rdp_view/en/view_projects_en.cfm?action=detail&backfuse=jsview&postcard_id=7460

Društvena je poljoprivreda, na primjer, specifičan oblik diversifikacije na gospodarstvu koja poboljšava mogućnosti zapošljavanja, naročito za žene i mlade ljude. Često se pridružuje član obitelji koji prethodno nije bio uključen u poljoprivredne aktivnosti i koristi sadržaje i stoku sa poljoprivrednoga gospodarstva za razvoj i ponudu novih usluga vezanih uz sektore kao što su obrazovanje, socijalna skrb i zdravstvo. Većina je društvenih poljoprivrednih gospodarstva neinstitucionalne naravi (86 %). Drugim riječima, temelje se na obitelji¹⁷. Budući da se društvenim poljoprivrednim gospodarstvima često žele baviti članovi obitelji koji nisu vlasnici gospodarstva, često se osnivaju kao zasebni pravni subjekti, a kako to nije diversifikacija poljoprivrednog poduzeća u najužem smislu, promotori projekata društvenih poljoprivrednih gospodarstava uglavnom dobivaju

sredstva EPFRR-a kroz potporu koja se dodjeljuje za osnivanje i razvoj novih poduzeća.

Stoga se u nacrtu uredbe o podršci ruralnom razvoju mjerom razvoja poljoprivrednih gospodarstava i poduzeća predloženom za 2014. – 2020.¹⁸ EPFRR nastoji: (a) pomoći mladim poljoprivrednicima u pokretanju posla; (b) podržati diversifikaciju u nepoljoprivredne aktivnosti; i (c) osigurati jednostavne potpore za razvoj za mala poljoprivredna gospodarstva.

Pružanje usluga zaštite okoliša

Održivom uporabom prirodnih resursa brdskim, planinskim i drugim područjima s prirodnim ograničenjima dominiraju tradicionalni, mali poljoprivredni sustavi s malim ulaznim troškovima i visokom prirodnom

vrijednošću. Takvi su sustavi, koje često održavaju obiteljska poljoprivredna gospodarstva, ugroženi zbog sve manje profitabilnosti i kontinuirane ruralne depopulacije. Plaćanja za zapostavljena poljoprivredna područja u okviru drugog stupa ZPP-a doprinijela su zaustavljanju napuštanja zemljišta u takvim područjima nakon 1975. Agroekološka plaćanja, koja sufinancira EPFRR, također su vlasnicima OPG-ova omogućila nastavak angažmana u aktivnostima koje podržavaju prilagodbu i ublažavanje klimatskih promjena. Osim toga, kombinacija agroekoloških obveza i razvoja ruralnog turizma i drugih poslovnih aktivnosti (npr. lokalni prehrambeni proizvodi) često je pomogla u održavanju vrlo vrijednih ekoloških i kulturalnih krajobrazova, iz čega su proizašle gospodarske koristi.

Studija slučaja: očuvanje travnjaka visoke prirodne vrijednosti¹⁹

© Europska komisija

Obitelj Bangala iz okruga Brasov u Transilvaniji (Rumunjska) vodi svoje gospodarstvo ovaca i stoke u skladu s dogovorenim petogodišnjim planom upravljanja okolišem. Dvadeset hektara područja poljoprivrednoga gospodarstva služi kao livada za sijeno, a drugih dvadeset hektara čine pašnjaci. Oko 250 hektara brdskog

područja također se koristi za ispašu stoke ljeti. Stroga primjena tradicionalnih poljoprivrednih praksi isključuje uporabu kemijskih gnojiva. Prema agroekološkom ugovoru koji se sklapa s poljoprivrednicima, zabranjeno je oranje, valjanje i ponovno sijanje pašnjaka, a razina dušika prirodnog, tradicionalnog organskog gnojiva ne smije prelaziti 30 kg/ha. Radi zaštite kukaca, ptica, cvijeća, životinja i drugih vrsta tijekom razdoblja parenja, gniježđenja ili oprашivanja, košnja trave mora biti kontrolirana i vođena. Budući da se ne koriste teški strojevi i ne unose kemikalije i budući da se sijeno uzgaja, sječe i skladišti ručnim i drugim neinvazivnim metodama, flora i fauna poljoprivrednoga gospodarstva napreduju. Godišnja agroekološka sredstva u iznosu od 3 276 eura obitelji omogućuju da zaposli sedam lokalnih stanovnika kao ispomoć u ručnoj košnji i prevrtanju sijena, kao i u čuvanju ovaca. Nastavlja se primjena tradicionalnih poljoprivrednih praksi, a članovi obitelji svoju pažnju istovremeno mogu usmjeriti na proizvodnju tradicionalnih mesnih i mliječnih proizvoda i diversifikaciju u ruralni turizam.

17 Izvor: EMRR, Pregled politike društvene poljoprivrede i ruralnog razvoja u odabranim državama članicama (prosinac 2010.) u kojem su predstavljeni i zanimljivi primjeri aktivnosti društvene poljoprivrede na OPG-ovima, http://enrd.ec.europa.eu/app_templates/filedownload.cfm?id=A9746FA3-0D7E-1772-5CC7-11217C8EC059

18 Vidjeti članak 20., nacrt uredbe o sredstvima koje osigurava EPFRR.

19 Izvor: EMRR, Baza projekata PRR-ova, http://enrd.ec.europa.eu/policy-in-action/rdp_view/en/view_projects_en.cfm?action=detail&backfuse=jsview&postcard_id=3403

Politika ruralnog razvoja za razdoblje 2014. – 2020. sadržava niz mjera kojima se osigurava pružanje javnih dobara i jača održivost onih poljoprivrednih gospodarstava koja pružaju usluge zaštite okoliša za koje trenutno tržišno gospodarstvo ne pruža inicijativu. To uključuje kompenzacijska plaćanja za: (a) provedbu aktivnosti koje se sastoje od jedne ili više obveza u vezi s poljoprivredno-ekološko-klimatskim mjerama na poljoprivrednom zemljištu²⁰; (b) prelazak na ili održavanje praksi i metoda organskog uzgoja²¹; (c) provedbu aktivnosti koje iziskuju dodatne troškove i gubitak prihoda, kako je predviđeno programom Natura 2000. i Okvirnom direktivom o vodama²²; i (d) provedbu aktivnosti koje iziskuju dodatne troškove i gubitak prihoda u planinskim i drugim područjima koja su suočena s prirodnim ili drugim posebnim ograničenjima²³.

Budućnost obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava

Suočena s različitim izazovima, obiteljska poljoprivredna gospodarstva od politika imaju različite potrebe, a stoga i različita očekivanja. Kao što je vidljivo iz studija slučaja, ZPP je OPG-ovima pomogao u očuvanju niza različitih gospodarskih, ekoloških i društvenih funkcija. Obiteljska poljoprivredna gospodarstva zauzvat su doprinijela cilju održavanja

© Tim Hudson

bogate raznolikosti europskog poljoprivrednog sektora.

Nastojeći poboljšati konkurentnost poljoprivredne proizvodnje, mjere ZPP-a u prošlosti su kritizirane jer su često pogodovala većim poljoprivrednim gospodarstvima. Taj se trend temeljio na pretpostavci da bi upraviteljima većih poljoprivrednih gospodarstava bilo jednostavnije mobilizirati resurse potrebne za povećanje kapaciteta, poboljšanje učinkovitosti i pružanje usluga zaštite okoliša. Još jedan argument u prilog većim poljoprivrednim gospodarstvima bio je da imaju veću moć pregovaranja u svojim poslovnim odnosima sa prehrambenim i maloprodajnim sektorima.

Međutim, u tom se smislu pokazalo da je manjim poduzećima teško postići rast poljoprivrednoga gospodarstva i konkurentnost. Pokazalo se da su stariji poljoprivrednici koji posjeduju mnogo malih poljoprivrednih gospodarstava u vlasništvu obitelji manje skloni ulagati u inovacije i proširenje

od očekivanog. Istovremeno, udio aktivnih mladih poljoprivrednika tek se sporo povećava. U svojem govoru na konferenciji Europskog vijeća mladih poljoprivrednika (CEJA) u Bruxellesu u travnju 2012. Europski povjerenik za poljoprivredu i ruralni razvoj Dacian Cioloș izjavio je da, zbog ograničene mogućnosti ulaganja, mlađe generacije teže dobivaju pristup poljoprivrednom zemljištu. „Znam da je preuzeti poljoprivredno gospodarstvo težak, složen i zahtjevan zadatak. Mladi ljudi moraju imati tehničko stručno znanje kao i biti financijski sposobni“, rekao je²⁴.

Također se čini da je pritisak sve nižih tržišnih cijena i sve većih troškova života naročito teško utjecao na najmanja obiteljska poljoprivredna gospodarstva, ona koja proizvode uglavnom da pokriju vlastite potrebe za hranom, a koja se još nazivaju samoopisnim poljoprivrednim gospodarstvima (SPG) ili polusamoopisnim poljoprivrednim gospodarstvima (PSPG)²⁵.

© Tim Hudson

20 Vidjeti članak 29., nacrt uredbe o sredstvima koje osigurava EPFRR.

21 Vidjeti članak 30., nacrt uredbe o sredstvima koje osigurava EPFRR, za aktivnosti i metode organske poljoprivrede prema definiciji Uredbe Vijeća (EZ) br. 834/2007.

22 Vidjeti članak 31., nacrt uredbe o sredstvima koje osigurava EPFRR, za ekološka ograničenja vezana uz provedbu Direktiva 92/43/EEZ, 2009/147/EZ i 2000/60/EZ.

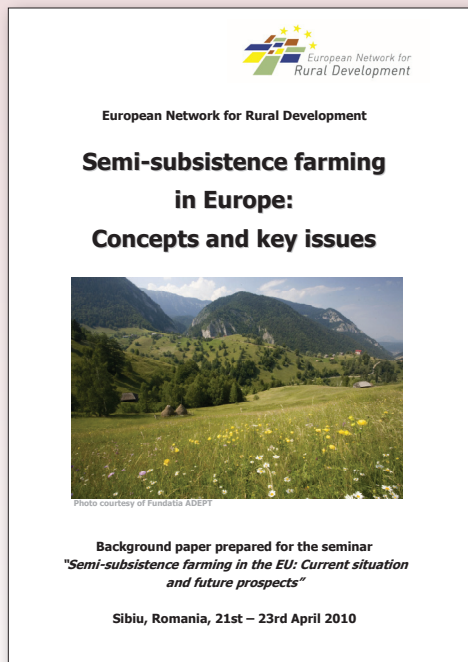
23 Vidjeti članak 32., nacrt uredbe o sredstvima koje osigurava EPFRR.

24 Izvor: <http://www.farmersguardian.com/home/young-farmers/eu-commissioner-urges-more-support-for-young-farmers/46330.article>

25 U članku 34. stavku 1. Uredbe Vijeća o podršci ruralnom razvoju iz Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj (EZ br. 1698/2005), polusamoopisna poljoprivredna gospodarstva definirana su kao „[...] poljoprivredna gospodarstva koja prvenstveno proizvode za vlastitu potrošnju, a dio svojih proizvoda stavljaju i na tržište.“

Tema: Samoopkrbna i polusamoopkrbna poljoprivredna gospodarstva

Nakon proširenja Europske unije 2004. i 2007. godine, broj samoopkrbnih poljoprivrednih gospodarstava (SPG) i polusamoopkrbnih poljoprivrednih gospodarstava (PSPG) utrostručio se i dosegao broj od 11 milijuna²⁶. Na temelju primjera iz Irske, Španjolske i Poljske, iz pripremnog je dokumenta vidljivo da²⁷ je „...unatoč različitim vremenskim i ruralnim kontekstima, glavni učinak pristupanja u EU izlazak poljoprivrednih gospodarstava s naglaskom na najmanja poduzeća” i da su „...mnoga mala poljoprivredna gospodarstva prisiljena na izlazak zbog niske profitabilnosti i smanjenih prihoda”.

S druge strane, studijom su potvrđene važne uloge koje SPG-ovi i PSPG-ovi igraju, naročito u novijim državama članicama, u osiguravanju: (i) zaštite od ruralnog siromaštva; (ii) temelja za diversifikaciju poljoprivrednih gospodarstava; i (iii) javnih dobara iz kojih proizlaze ekološke, kulturološke i koristi za zajednicu.

Studijom su diljem EU-a utvrđena miješana politička mišljenja koja su bila za restrukturiranje, diversifikaciju ili za izlazak.

Također je utvrđeno da je za provedbu politika u korist SPG-ova i PSPG-ova te onih koje se odnose na njih u praksi potrebno savladati mnoge prepreke i, konkretnije, da njihovo preživljavanje prvenstveno ovisi o postojanju temeljne politike razvoja.

Kako bi ruralna područja postala privlačnija nepoljoprivrednim sektorima, pripadajuće mjere programa ruralnog i regionalnog razvoja mogu povećati potencijal za stvaranje novih, komplementarnih radnih mjesta za članove ruralnog stanovništva koji se bave aktivnostima SPG-ova i PSPG-ova.

©Tim Hudson

©Tim Hudson

²⁶ Izvor: http://enrd.ec.europa.eu/themes/agriculture/semi-subsistence-farms/en/semi-subsistence-farms_en.cfm

²⁷ Izvor: EMRR, Polusamoopkrbna poljoprivredna gospodarstva u Europi (travanj 2010.), http://enrd.ec.europa.eu/app_templates/filedownload.cfm?id=FB3C4513-AED5-E24F-E70A-F7EA236BBB5A

© Tim Hudson

Radi održavanja bogate raznolikosti obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava u europskom poljoprivrednom sektoru i osiguravanja održivosti, ZPP za razdoblje nakon 2013. godine donosi bolje usmjeren okvir podrške. U samoj srži politike jest preraspodjela izravnih plaćanja koja u obzir uzima raznolikost poljoprivrednika, sektora i regija i njihove posebne potrebe. Izravna će plaćanja prvi put uključivati posebnu shemu potpore koja se bavi izazovom generacijske obnove: poljoprivrednici u dobi do 40 godina

dobivat će dodatak tijekom razdoblja od najviše pet godina.

Države članice također će moći izraditi pojednostavljene sheme za male poljoprivrednike. Poljoprivrednici će na temelju takve sheme moći primati izravnu godišnju potporu u iznosu od 500 do 1 250 eura (odnosno, najmanje 200 eura u Hrvatskoj, Cipru, Sloveniji i Malti), prolaziti manje administrativnih formalnosti i biti izuzeti od kontrola višestruke sukladnosti, sankcija i obveza ozelenjavanja. Države članice također imaju pravo platiti dodatak po hektaru, takozvano redistribucijsko plaćanje do maksimalnog broja hektara po gospodarstvu koji utvrđuju nacionalna tijela u skladu sa strukturalnim svojstvima poljoprivrednih gospodarstava u zemlji²⁸.

Osim toga, u prijedlogu Europske komisije za novu uredbu o EPFRR-u sadržan je niz provjerenih mjera za jačanje održivosti manjih obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava. Među ostalim, te mjere uključuju potporu za: obuku i savjetovanje (npr. prijenos znanja, upravljanje poljoprivrednim gospodarstvom)²⁹, ekonomska poboljšanja (npr. fizička ulaganja, razvoj poslovanja)³⁰, suradnju radi nadilaženja manjih nedostataka (npr. osnivanje skupina proizvođača, zajednički razvoj kratkih opskrbnih lanaca, nove tehnologije)³¹ i naknade za ograničenja u smislu zaštite okoliša (npr. dobrovoljno unaprijeđeni standardi ekološkog ili organskog uzgoja)³².

Nakon što su Ujedinjeni narodi 2014. proglasili Međunarodnom godinom obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava, ministri poljoprivrede Europske unije sreli su se u Vilniusu u rujnu 2013. radi rasprave o načinu jačanja europskog modela obiteljskih

poljoprivrednih gospodarstava u budućnosti. Na neslužbenom sastanku litavskog predsjedništva obrađena je tema promicanja kratkih prehrambenih opskrbnih lanaca i sustava lokalne hrane, promicanja suradnje, jačanja pregovaračke moći osnivanjem zadruga i primjene inovacije i znanstvenog istraživanja kao glavnih budućih mjera politike Europske unije.

Budući da većinu od 12 milijuna poljoprivrednih gospodarstava u Europskoj uniji čine obiteljska poljoprivredna gospodarstva, sigurno će se nastaviti raspravljati o inovativnim pristupima promicanju i održivosti modela obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava. Izvan područja primjene prijedloga za novi ZPP postoje pitanja koja određuju dugoročnu održivost OPG-ova, a za koja su nadležne države članice. Neka od važnijih su, na primjer, pitanja nasljedstva i poreza u vezi s prijenosom OPG-ova s generacije na generaciju i potreba za boljim pristupom zemljištu i kapitalu, a sve je to vrlo bitno za buduće generacije mladih poljoprivrednika.

Na tom sastanku u Vilniusu ministri su prihvatili inicijativu Europske komisije da počne s doprinosom Međunarodnoj godini obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava uz konferenciju visoke razine pod nazivom „Obiteljska poljoprivredna gospodarstva: dijalog s ciljem postizanja održivijih i otpornijih poljoprivrednih gospodarstava u Europi i svijetu“ u studenom 2013.³³ Usporedno s time, Komisija je pokrenula raširena savjetovanja o ulozi obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava³⁴. Na taj način svi – građani, organizacije i javna tijela – dobivaju pravu mogućnost razmjene svojih pogleda na buduću tijekom velike globalne priče o obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima.

28 Europska komisija, Vijeće Europe i Europski parlament postigli su 26. lipnja 2013. politički dogovor o novom ZPP-u za razdoblje 2014. – 2020. Temelji se na nizu pravnih prijedloga koje je Komisija uložila u jesen 2011. (<http://ec.europa.eu/agriculture/cap-post-2013/legal-proposals/>), nakon čega je uslijedila široka javna rasprava i Priopćenje o „ZPP-u prema 2020.“

29 Članci 15. i 16. prijedloga Europske komisije o novoj uredbi o podršci ruralnom razvoju Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj (EPFRR), http://ec.europa.eu/agriculture/cap-post-2013/legal-proposals/com627/627_en.pdf

30 Članci 18. i 20. nove uredbe.

31 Članci 28., 36. i 37. nove uredbe.

32 Članci 29. do 32. nove uredbe.

33 http://ec.europa.eu/agriculture/events/family-farming-conference-2013_en.htm

34 http://ec.europa.eu/agriculture/consultations/family-farming/2013_en.htm

Obiteljska poljoprivredna gospodarstva u globalnom kontekstu

Ujedinjeni narodi proglasili su 2014. godinu Međunarodnom godinom obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava. Cilj je podići svijest o načinu na koji obiteljska poljoprivredna gospodarstva mogu pomoću ublažiti glad i siromaštvo, osigurati sigurnost hrane i povećati izvore prihoda. OPG-ovi u tom kontekstu igraju iznimno važnu ulogu u svijetu koji se razvija. Druga pitanja, kao što je razlika između spolova, utječu na OPG-ove u svim regijama svijeta. Europa će cijele slavljeničke godine doprinositi međunarodnoj raspravi.

Današnjim poljoprivrednim krajobrazom dominiraju OPG-ovi: osiguravaju 70 % svjetske proizvodnje hrane³⁵, zapošljavaju velik broj radnika i ključan su pokretač ruralnog razvoja u cijelom svijetu. Takvim modelom proizvodnje čuvaju se lokalni proizvodi i pospješuju lokalne tradicije i kulture. Međutim, većina poljoprivrednika koja živi na selu mali su poduzetnici koji su i dalje podložni siromaštvu i gladi.

Globalizacija i pojačana integracija poljoprivrednih tržišta mogu predstavljati mogućnost za obiteljska poljoprivredna gospodarstva jer povećanje produktivnosti i rezultata

doprinosi povećanju prihoda poljoprivrednog gospodarstva i sigurnosti lokalne hrane i stimulira šire gospodarstvo te doprinosi široko utemeljenoj sigurnosti hrane i ublažavanju siromaštva.

Za smanjenje siromaštva u zemljama u razvoju potrebno je da OPG-ovi ubrzano proizvode osnovne prehrambene namirnice. Izvedivost i dostatnost tog nužnog rasta ovisit će o prevladavajućem političkom i gospodarskom okruženju i postojanju institucija za stvaranje i primjenu odgovarajuće znanosti usjeva, upravljanje zemljištem i pristup vodama i otvorenim tržištima, sve u kontekstu osiguravanja kvalitetnog pružanja

javnih dobara. Mnoge su zemlje već mnogo postigle, no imaju još posla. OPG-ove treba podržati u svim zemljama jer su oni osnova ruralnog društva i društvene stabilnosti. Stoga je nužno prepoznati njihovu veliku vrijednost i potencijal i osmisлити ciljne politike u skladu s njihovim nacionalnim i lokalnim politikama.

35 Vidjeti FAO: Rješavanje izazova vezanih uz hranu i poljoprivredu: http://www.fao.org/fileadmin/templates/nr/sustainability_pathways/docs/Coping_with_food_and_agriculture_challenge_Smallholder_s_agenda_Final.pdf

Definicija obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava

Koncept obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava obuhvaća niz mogućnosti koje mogu varirati ovisno o kulturi, regiji, zemlji itd. Stoga nema univerzalne definicije obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava. No ipak, postoje zajednička načela koja obiteljska poljoprivredna gospodarstva definiraju kao poljoprivrednu, šumarsku, ribarsku, pastirsku i akvakulturnu proizvodnju kojom upravlja i koju vodi obitelj i koja se uglavnom oslanja na obiteljsku radnu snagu: i žena i muškaraca. Obitelj i poljoprivredno gospodarstvo povezani su, usporedno se razvijaju uz kombinaciju gospodarskih, ekoloških, reproduktivnih, društvenih i kulturalnih funkcija. Definicija ne uključuje kriterij veličine. Obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo nije nužno malo, s time da „malo“ u jednoj regiji ne mora biti takvo u drugoj.

Smanjenje siromaštva uklanjanjem razlika među spolovima

Uklanjanje razlika među spolovima, postizanje ravnoteže među spolovima i osnaživanje žena temelj je održivog razvoja. Budući da životni prihodi poljoprivrednih obitelji ovise o poslu koji obavlja svaki član obitelji, to znači da opstanak takvih poljoprivrednih gospodarstava uvelike ovisi o kombinaciji napora žena i muškaraca. Ruralna društva tradicionalno karakteriziraju uloge specifične za spol, a u većini slučajeva muškarci se smatraju glavnima u kućanstvu i vlasnicima. Također je uobičajeno vidjeti da su muškarci uključeni u donošenje odluka, tržišne razmjene i upravljanje financijama. Međutim, politike namijenjene uklanjanju

razlika među spolovima potiču žene na usvajanje utjecajnijih uloga. Na primjer, mnoge zemlje u Africi počele su reformirati politike i propise o ruralnom zemljištu u korist žena i osjetljivih skupina³⁶.

OPG-ovi diljem svijeta suočeni su s nizom izazova, kao što su, među ostalim, otežani pristup resursima, nedostatak generacijskog nasljeđivanja i slabo organizirano ili nepostojeće osposobljavanje. No ipak, poljoprivrednice se suočavaju s više nepovoljnih uvjeta. Na primjer, u mnogim zemljama pristup zemljištu i imovini ovisi o spolu i upravo muškarci imaju pravo na nasljeđivanje zemljišta, što žene stavlja u ranjivi i ovisan položaj, bez zakonskih prava na imovinu. Zbog takvih okolnosti žene moraju raditi na zemljištu u vlasništvu svojih supruga. Okolnosti su još teže za neudane ili razvedene žene ili udovice³⁷.

Potrebno je uzdignuti žene iz te sekundarne uloge i učiniti njihov rad u poljoprivrednom sektoru vidljivijim kako bi napredovale i radi poboljšanja njihovih životnih uvjeta u ruralnim područjima. Osim toga, za ublažavanje siromaštva ključno je prepoznati i osnažiti središnju ulogu koju mladi ljudi imaju u poboljšanju prihoda za život te potvrditi da su muškarci i žene svih dobi ravnopravni akteri koji mogu oblikovati budućí razvoj obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava. Javne politike koje štite žene i mlade ljude i omogućuju im pristup zemljištu, resursima, obrazovanju i kreditima mogu značajno doprinijeti konkurentnosti obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava. Aktivnosti osposobljavanja kojima je cilj pomoći ženama i mladim poljoprivrednicima da postanu konkurentniji smatraju se najvažnijim temama u kontekstu OPG-ova i ruralnog razvoja.

© 123rf - Jackmaipan

Na primjer, 2010. godine na temelju Programa podrške u poljoprivredi u Zambiji razvijena je inicijativa za osnaživanje žena pružanjem tehničkog osposobljavanja u poljoprivrednim i poduzetničkim vještinama³⁸. Zbog te inicijative žene su dobile više kontrole nad приходima kućanstva i veću ulogu u donošenju odluka, i u svojim domovima i u zajednici. Osim toga, studija koju su provele inicijative Pokazatelji poljoprivredne znanosti i tehnologije (ASTI) i Afričke žene u poljoprivrednom istraživanju i razvoju (AWARD) 2008. godine pokazala je značajan porast u udjelu ženskog stručnog osoblja u višem obrazovanju u poljoprivredi u usporedbi s 2001.³⁹

U Europi, Ženski odbor Cope uveo je nagradu za inovacije za poljoprivrednice u cilju promicanja pozitivne slike o ženama i identificiranja područja u kojima poljoprivrednice mogu pokazati svoj kapacitet inoviranja⁴⁰.

36 Vidjeti Izvješće: Suzbijanje siromaštva kroz pristup pravima žena na zemljište : <http://www.ippmedia.com/frontend/?l=59519>

37 Vidjeti Međunarodnu zemljišnu koaliciju: Ženska prava na zemljište i spolna ravnopravnost u upravljanju: http://www.landcoalition.org/sites/default/files/ILC_Network_Contribution_CEDAW_final.pdf

38 Vidjeti OECD: Program potpore u poljoprivredi: <http://www.oecd.org/dac/gender-development/47562531.pdf>

39 Vidjeti FAO: Evidentiranje spolnog jaza u poljoprivredi: <http://www.fao.org/docrep/013/i2050e/i2050e03.pdf>

40 Vidjeti Europske poljoprivrednice COPA-Cogeca: [http://www.copa-cogeca.be/img/user/file/Prixfemin/CF\(11\)9108en.pdf](http://www.copa-cogeca.be/img/user/file/Prixfemin/CF(11)9108en.pdf)

Međunarodna godina obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava

Svjetski ruralni forum u suradnji s glavnim regionalnim mrežama organizacija OPG-ova u Africi, Aziji i Latinskoj Americi pokrenuo je 2008. godine kampanju za proglašavanje Međunarodne godine obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava.

Glavna skupština Ujedinjenih naroda 2012. godine proglasila je 2014. Međunarodnom godinom obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava (MGOPG), a za njezinu je provedbu zadužila Organizaciju za hranu i poljoprivredu (FAO) u suradnji s nacionalnim vladama i drugim tijelima i agencijama UN-a.

MGOPG je službeno pokrenuta 22. studenoga 2013. u New Yorku. Cilj je podići profil obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava u svijetu naglašavajući njihovu ulogu u ublažavanju

gladi i siromaštva, osiguravanju sigurnosti hrane i nutrijenata, poboljšanje životnih prihoda, upravljanju prirodnim resursima i doprinosu održivom razvoju, naročito na ruralnim područjima.

MGOPG je jedinstvena mogućnost da poljoprivrednici, potrošači, skupine za zaštitu okoliša, nacionalna tijela, međunarodne agencije i dionici iz civilnog društva rade zajedno na postizanju četiriju posebnih ciljeva:

- i. podržavanje razvoja politika koje pogoduju održivim obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima
- ii. podizanje znanja, komunikacije i javne svijesti
- iii. bolje razumijevanje potreba, potencijala i ograničenja obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava radi osiguravanja dostupnosti tehničke podrške i
- iv. stvaranje sinergija za održivost.

Europska konferencija visoke razine o obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima

Europska komisija organizirala je konferenciju „Obiteljska poljoprivredna gospodarstva: dijalog s ciljem postizanja održivijih i otpornijih poljoprivrednih gospodarstava u Europi i svijetu” 29. studenoga 2013. u Bruxellesu. Cilj je bio naglasiti raznolikost obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava u Europi i svijetu i njihovu vrijednost kao: održivog ruralnog modela; učinkovitog proizvođača hrane; izvora prihoda; izvora kulturalnih vrijednosti i ratarskog stručnog znanja i kao jamca očuvanja okoliša i bioraznolikosti. Sudionici su bolje shvatili ulogu OPG-ova, ključne probleme i prioritete za budućnost i najbolje načine podržavanja OPG-ova.

Iako postoje očite razlike među regijama i zemljama svijeta, postoje i mnoge zajedničke crte. Stoga su na konferenciji u Bruxellesu obrađena pitanja i mogućnosti poput doprinosa održivom rastu, inovacijama i potencijalu organiziranja poljoprivrednika.

© Europska komisija

Ishodi konferencije doprinijet će Europskoj regionalnoj konferenciji Organizacije za hranu i poljoprivredu (FAO) koja je zakazana za travanj 2014. godine u Bukureštu u Rumunjskoj, kao i događajima vezanima uz OPG-ove koji će se organizirati tijekom 2014.

Obiteljska poljoprivredna gospodarstva u najmanje razvijenim zemljama: subsaharska Afrika

Poljoprivreda je imala važno mjesto u debati Rio+20⁴¹, a taj je značaj dodatno istaknut u pozivima civilnog društva na davanje većeg značaja OPG-ovima. Nedavno provedena studija RuralStruc⁴² objašnjava potencijalnu ulogu OPG-ova u doprinosu razvoju, naročito u Africi.

Velika većina poljoprivrednih gospodarstava na svijetu obiteljska su poljoprivredna gospodarstva. Unatoč velikim globalnim razlikama u smislu veličine gospodarstva, proizvodnih sustava, integracije tržišta, kao i primijenjene tehnologije i kapitala, model usmjeren na obitelj i dalje je osnova za razvoj poljoprivrednih poduzeća, upravljanje

aktivnostima poljoprivrednoga gospodarstva i prijenos imovine. Prema FAO-ovoj statistici⁴³, na svijetu postoji 800 milijuna proizvođača koji primjenjuju model obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava; oni predstavljaju 1,3 milijardi radnika u poljoprivredi diljem svijeta i stalno pokazuju mogućnost razvoja.

© ROPPA

41 Izvor: <http://www.uncsd2012.org>

42 Program RuralStruc o „Strukturalnim dimenzijama liberalizacije u poljoprivredi i ruralnom razvoju” jest međuregionalno istraživanje koje je u razdoblju 2006. – 2010. proveo Odjel za održivi razvoj Svjetske banke. Cilj je programa RuralStruc bolje shvatiti implikacije gospodarske integracije za poljoprivredu i ruralni razvoj u zemljama u razvoju. Izvor: <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/AFRICAEXT/0,,contentMDK:21079721~pagePK:146736~piPK:146830~theSitePK:258644,00.html>

43 Izvor: http://www.fao.org/fileadmin/templates/nr/sustainability_pathways/docs/Factsheet_SMALLHOLDERS.pdf

Na inicijativu Svjetske banke, Međunarodnog fonda za poljoprivredni razvoj (MFPR), AFD-a (Agence Française de Développement) i CIRAD-a (francuska organizacija za istraživanja u poljoprivredi) te u partnerstvu s nacionalnim timovima, RuralStruc je proučavao strukturalne promjene u poljoprivredi nakon liberalizacije tržišta u sedam zemalja, točnije u Meksiku, Senegal, Maliju, Keniji, Madagaskaru, Maroku i Nikaragvi. Studija se temeljila na opsežnom ispitivanju 8 000 obitelji.

Poljoprivreda i razvoj

RuralStruc je primijetio da je rezultat strukturalno-gospodarskih reformi provedenih 1980-ih u mnogim od najmanje razvijenih zemalja bio povlačenje države iz poljoprivrednog sektora. Zbog te prilagodbe poljoprivrednici u subsaharskoj Africi bili su izloženi globalnoj konkurenciji iz područja mnogo veće produktivnosti. Ruralne su zajednice bile duboko oštećene proizišlom krizom u poljoprivrednom sektoru koja je dovela do napuštanja ruralnih infrastrukturna i povećanja ruralnog siromaštva i gladi.

Osim toga, za razliku od drugih regija u svijetu, u subsaharskoj Africi nije bilo gospodarske tranzicije koja bi dovela do velikog prelaska s poljoprivrede na industrijalizaciju, uz stvaranje novih izvora zapošljavanja; no, došlo je do urbanizacijske tranzicije.

Obiteljska poljoprivredna gospodarstva i zapošljavanje

Tržište rada u subsaharskoj Africi imat će masovni priljev mladih ljudi. Do 2025. godine njihov će broj doseći 25 milijuna⁴⁴, što znači da dotad treba stvoriti gotovo 200 milijuna radnih mjesta u ruralnim područjima. Poljoprivredni će sektor prevladavati neko vrijeme jer su mogućnosti rada u drugim sektorima ograničene. Osim sigurnosti hrane, stvaranje radnih mjesta postalo je glavni pokretač razvoja poljoprivrednog sektora, uz posebni naglasak na poticanje obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava kao društveno-gospodarskog modela kojime se mogu stvarati radna mjesta, a ruralna područja održavati vitalnima. Istraživanje također pokazuje da je siromaštvo izrazito i općepisutno: gotovo 80 % anketiranih kućanstava zarađuje mnogo manje od dva dolara dnevno po osobi po danu.

Prema RuralStrucu, tri strateška cilja za regiju trebala bi biti:

• Razvoj regionalnih tržišta

Uz neke iznimke, mali proizvođači nisu u konkurentnoj prednosti na globalnom tržištu. Tržišta prehrambenih proizvoda na regionalnoj razini i dalje su pristupačnija i za njima postoji snažna i održiva potražnja. Njihov razvoj kroz specifične oblike podrške ključan je za kontinuiranu inovaciju i ruralnu diversifikaciju.

• Stvaranje diversifikacije prihoda

Iako se kućanstva često bave nepoljoprivrednim aktivnostima, financijska je dobit vrlo mala jer su radna mjesta koja nisu vezana uz poljoprivredu rijetka i slabo plaćena. Najsromašniji najčešće nemaju pristup takvim radnim

© 123rf - Carlos Mora

mjestima zbog čega su zatočeni u zamku siromaštva. Radi poticanja diversifikacije, potrebno je podržati najsiromašnije poljoprivrednike i zaštititi njihovu imovinu.

• Razvoj strategija utemeljenih na područjima

Samo se jasnom i uključivom strategijom koja podržava obiteljska poljoprivredna gospodarstva može ublažiti ruralno siromaštvo i pokrenuti razvojna dinamika koja koristi najvećem mogućem broju poljoprivrednika. Potrebna su značajna ulaganja u infrastrukturu, osposobljavanje, inovaciju, funkcionalna tržišta i regionalnu integraciju. Takvo se ulaganje mora temeljiti na strategijama integriranog razvoja čiji je izričit cilj suzbijanje siromaštva. Iako se odavna preferiraju neusklađeni sektorski pristupi, treba nastaviti s lokalnim i participativnim metodama sa stvarnim prioritetima djelovanja. Tada bi obiteljska poljoprivredna gospodarstva, bazirana u područjima, mogla pokazati svoj puni potencijal u stvaranju razvoja.

44 Statusno izvješće Ureda za popis stanovništva (Population Reference Bureau – PRB): Adolescenti i mladi ljudi u subsaharskoj Africi. Izvor: <http://www.prb.org/pdf12/status-report-youth-saharan-Africa.pdf>

Inovacija na obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima

Svi poduzetnici željni uspjeha moraju inovirati, a obiteljska poljoprivredna gospodarstva nisu iznimka. Razmišljajući unaprijed i razvijajući nove pristupe, poljoprivrednici mogu povećati izlazne rezultate, razviti nove i poboljšane proizvode, diversificirati i iskoristiti nove tokove prihoda i ostati ekološki održivi. Inovativna poljoprivredna gospodarstva lakše će prebroditi oluje, i gospodarske ili meteorološke vrste.

Budući da obiteljska poljoprivredna gospodarstva (svih veličina) nastoje ispuniti poslovni izazov globalizacije i gospodarske krize i ekološki izazov održivog rasta i očuvanja bioraznolikosti, inovacija u poljoprivredi nedvojbeno je važnija nego ikad prije.

Velika većina poljoprivrednih gospodarstava u Europskoj uniji može se svrstati u obiteljska poljoprivredna gospodarstva. To znači da su s jedne strane istovjetni malim gospodarstvima, a s druge strane dominantni u najvišoj klasifikaciji veličina

gospodarstava – 60 % kojih su ona kojima upravljaju obitelji.

Iako se u Europi provode odlična istraživanja vezana uz poljoprivredu, sad se intenzivno nastoji osigurati smanjenje jaza između rezultata istraživanja i različitih zahtjeva poljoprivrednih sustava. U pogledu inovacije u programima ruralnog razvoja za razdoblje od 2014. do 2020. godine, najviše će se nastojati osigurati da revolucionarne zamisli ne prođu neprimijećeno te da se razmjena znanja koristi kao alat za rješavanje proizišlih izazova.

Poboljšane mreže i partnerstva zamišljeni su kao ključna temeljna infrastruktura za buduću inovaciju u poljoprivredi, zajedno s usmjerenosti na sveukupne okvirne ciljeve – osiguravanje uvođenja širokopoljnog pristupa u ruralna područja, na primjer, ili povezivanje zajedničke poljoprivredne politike s mjerama zaštite okoliša. Inovacijske mreže stvaraju povoljne uvjete za suradnju partnera u istraživanju i inovacijama te postizanje boljih i bržih rezultata u usporedbi s postojećim pristupima.

Opseg inovacije

Kad se radi o inovaciji, vlasnici OPG-ova trebaju razmišljati široko. Inovacija može biti tehnološka – ulaganje u novu opremu ili postupak ili njihov izum. Ostali oblici inovacije mogu uključivati manje početnih troškova. Moguće je uvesti nove ideje i pristupe marketingu i distribuciji proizvoda ili poljoprivrednici mogu povećati svoje prihode organizacijskom inovacijom – suradnjom radi izravne dostave hrane potrošačima, na primjer.

Pekka Pesonen, glavni tajnik predstavničkog tijela Europske unije za europske poljoprivrednike i poljoprivredne zadruge COPA-COGECA kaže da je „inovacija nužna za sve dijelove prehrambenog opskrbnog lanca“ i da u inovaciju ne bi smjela ulagati samo poljoprivredna poduzeća, obrađivači hrane, distributeri ili maloprodajni trgovci. „Poljoprivrednici se sami moraju uključiti; ulaganje u inovaciju bolje je jamstvo budućnosti za poljoprivrednike od plaćanja iz prvog stupa“, naglasio je.

Pekka Pesonen, glavni tajnik COPA-COGECA-e

© COPA-COGECA

© Europska komisija

U programima ruralnog razvoja generacije 2014. – 2020. naglasit će se inovacija u najširem smislu, uz naglasak na bolju konkurentnost prijenosom znanja, bolju povezanost među poljoprivrede, proizvodnje hrane i šumarstva i istraživača te inovaciju kao temelj uspješnije zaštite okoliša.

Poljoprivrednici također mogu nastojati na razvijanju „novih poslovnih mogućnosti iz svojih postojećih sirovina“, kaže Pekka Pesonen. Pritom bi koncept biogospodarstva mogao, na primjer, poticati vlasnike OPG-ova na razmišljanje o inovaciji. U priopćenju o biogospodarstvu iz veljače 2012. Europska komisija⁴⁵ navodi da je usmjerenost na bolje upravljanje biološkim resursima Europe dio nastojanja na gospodarstvu s niskom razinom ugljika i smanjenim oslanjanjem na fosilna goriva. Poljoprivrednici, kao upravitelji bioloških resursa Europske unije, stoje na prvoj liniji biogospodarstva i njihovo znanje može pomoći u pokretanju inovacije.

Uz postojeće resurse, inovacija u zaštiti okoliša u smislu „nešto novo, nešto više“ može imati pozitivan učinak na prihode poljoprivrednoga gospodarstva, istaknuo je Pekka Pesonen. Navodi primjer poljoprivrednika koji su počeli dostavljati gnojivo u bioreaktore iz kojih se energija vraćala nazad na poljoprivredno gospodarstvo, što je rezultiralo smanjenim troškovima upravljanja poljoprivrednim gospodarstvom.

Okvirni uvjeti za inovaciju

Matteo Bartolini,
predsjednik CEJA-e

Matteo Bartolini, predsjednik Europskog vijeća mladih poljoprivrednika (CEJA), kaže da su propisi samo jedan okvirni uvjet koji je potreban za poticanje inovacije na razini obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava. Donositelji politike trebali bi se

baviti i širom tematikom ruralnog razvoja kao temeljem za inovativno poljoprivredno gospodarstvo. „Važno je zapamtiti da radi zaštite modela OPG-ova treba bolje opremiti europska ruralna područja u smislu zdravstvenih usluga, prijevoza, širokopojasnog pristupa i drugog kako ne bi došlo do napuštanja ruralnih područja“, dodao je.

Još jedan preduvjet jest sustav koji potiče inovacije i omogućuje njihov napredak. U tom izazovu pomaže inicijativa Europskog partnerstva za inovacije „Poljoprivredna produktivnost i održivost“⁴⁶ (EIP-AGRI) utvrđena 2012. koja, među ostalim, koristi pristup odozdo prema gore radi povezivanja poljoprivrednika, savjetnika, istraživača, poduzeća i drugih aktera u takozvane operativne skupine. Te skupine, koje mogu koristiti sredstva iz raznih izvora, poput Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj, Obzora 2020., nacionalnih fondova itd., stvaraju se oko vrlo specifične inovativne zamisli koju razvijaju u svrhu praktične primjene. Točna područja na kojima će se raditi definirat će se prema potrebama u državama članicama ili regijama.

EIP-AGRI temelji se na interaktivnom inovacijskom modelu, što znači da je za pretpostaviti da će se inovacija

temeljiti na znanosti, ali i na praksi i posrednicima, uključujući OPG-ove, savjetodavne službe i ostale kao aktere u postupku odozdo prema gore. Interaktivna inovacija uključuje postojeće (ponekad prešutno) znanje koje nije uvijek posve znanstveno. Na temelju takve inovacije često se dolazi do rješenja koja su dobro prilagođena okolnostima i koje je lakše provesti jer se participativnim postupkom nove zamisli mogu brže uvesti, širiti i prihvatiti.

Roger Waite, glasnogovornik Europske komisije za poljoprivredu i ruralni razvoj, kaže da će EIP-AGRI „djelovati kao katalizator kako bi se osiguralo sustavnije pretvaranje rezultata istraživanja i njihova prilagodba potrebama

prakse poljoprivrednih gospodarstava. Njime će se povezati akteri u inovaciji kako bi mogli koristiti mogućnosti osigurane mjerom suradnje iz projekata iz Obzora 2020. o ruralnoj suradnji i višestrukim akterima“⁴⁷, koja je sljedeća generacija programa istraživanja Europske unije vrijednog više milijardi eura. Operativne skupine „omogućuju protok informacija i njeguju razmjenu znanja i iskustava vezanih uz inovativne pristupe“, kaže Waite.

EIP-AGRI stvara nove uvide i zamisli i oblikuje postojeće prešutno znanje u usmjerena rješenja koja se mogu brže pretočiti u praksu. Takav pristup višestruko potiče inovacije i pomaže u provedbi istraživanja vođenog potražnjom.

Radi poticanja protoka informacija, posrednici u inovaciji igraju ulogu

koordinatora, nastoje se povezati s partnerima u operativnim skupinama i pomažu osigurati da inovativne zamisli omoguće konkretne rezultate, na primjer, pronalaženjem sredstava za istraživačke projekte. Dobar primjer posredništva u inovacijama na djelu – u vezi s podrškom koju je flamanski centar za podršku inovacijama dao novoj zamisli o načinu na koji se mogu smanjiti emisije amonijaka iz stajskog gnojiva – opisan je u Reviji ruralnog razvoja Europske unije broj 16⁴⁸, uz pregled EIP-AGRI-ja.

Operativne skupine poljoprivrednicima bi omogućile pristup najnovijim razvojnima i rezultatima istraživanja, a istraživači bi mogli bolje razumjeti svakodnevne izazove s kojima se suočavaju poljoprivrednici. Na taj bi način poljoprivrednici trebali brže usvajati inovacije, a istraživači brže i usmjerenije odgovarati na stvarne potrebe tržišta.

Matteo Bartolini iz CEJA-e, također član Upravnog odbora EIP-ja, navodi da je „zamisao koja stoji iza EIP-AGRI-ja naročito korisna u smislu povezivanja većeg broja poljoprivrednika s istraživačkim mrežama i sveučilištima.“

G. Bartolini naglašava potrebu za podržavanjem potencijalnih inovatora jer „bez pristupa kapitalu i kreditu mladi ljudi iz sektora suočavaju se s velikim poteškoćama kao i velikim ulaganjima i malom dobiti u prvim godinama bavljenja poljoprivredom. Stoga je nužno da javna potpora bude dostupna kako bi se uvele inovativne, moderne poljoprivredne prakse u prvim godinama bavljenja poljoprivredom“, rekao je.

Roger Waite,
glasnogovornik Europske komisije
za poljoprivredu i ruralni razvoj

© Europska unija, 2013.

⁴⁶ <http://ec.europa.eu/agriculture/eip/>

⁴⁷ <http://ec.europa.eu/research/horizon2020/>

⁴⁸ Vidjeti stranicu 11. Revije ruralnog razvoja Europske unije br. 16 o prijenosu znanja i inovaciji u politici ruralnog razvoja – http://enrd.ec.europa.eu/app_templates/filedownload.cfm?id=89E54472-A7ED-41AD-84A6-C392AD7ECE14

Inovacijsko umrežavanje

Poljoprivredne mreže i savjetodavne službe imaju ključnu ulogu u promicanju inovativnih praksi OPG-ovima, neovisno o tome radi li se o poslovnoj ili ekološkoj inovaciji i temelje li se na novom ili tradicionalnom znanju. Jedan je takav primjer InCrops koji financira Europski fond za regionalni razvoj.

InCrops na istoku Engleske nudi besplatnu poslovnu podršku radi poticanja obnovljivih tehnologija temeljenih na biološkim proizvodima i niskoj razini ugljika. Savjetuje u vezi s razvojem ili usvajanjem bioloških proizvoda od biljaka, algi te poljoprivrednog i prehrambenog otpada.

Rezultat uspješne inovacije jesu novi ili veći tokovi prihoda za poljoprivrednike. Uz EIP-AGRI i niz mjera iz programa potpore, sad je najbolji trenutak da obiteljska poljoprivredna gospodarstva diljem Europe razvijaju ili usvajaju inovativne prakse.

Studija slučaja: Inovacijska podrška InCrops

© Richard Wright

Leavs Limited

Richard Wright, koji se poljoprivredom bavi i u Norfolku, zamijetio je mogućnost razvijanja ekološkog ambalažnog proizvoda izrađenog od osušenog lišća, ekspanzirane slame kukuruza i ječma, od čega je nešto s njegova vlastitog poljoprivrednoga gospodarstva. Nakon toga osnovao je trgovačko društvo Leavs Limited kako bi proizvodio

proizvode koji doprinose smanjenju deponija koji nastaju odlaganjem otpada od plastične ambalaže i pomogao smanjiti uporabu sintetičke ambalaže koja se temelji na nafti. Ambalaža koju proizvodi Leavs Limited organska je i biorazgradiva. InCrops je g. Wrightu pomogao potporom manjeg iznosa i savjetima o razvoju i stavljanju proizvoda na tržište.

Za više pojedinosti pogledajte internetsku stranicu Leavs Limited: <http://www.leavs-packaging.co.uk/>

Norfolk Saffron

Sally Francis, vlasnica OPG-a iz Norfolka u istočnoj Engleskoj. Sally je i kvalificirana poljoprivredna botanistika koja se niz godina bavila uzgojem šafrana manjeg razmjera. Uočila je mogućnost inovacije proizvoda i odlučila je podići poslovanje na višu razinu. Uz pomoć InCropsa dobila je sredstva za specijalizirane strojeve, dizajniranje, marketing i proširenje područja uzgoja. U suradnji s InCropsom, gđa

Francis razmotrila je i mogućnost rada s destilatorom radi izrade napitka na osnovi šafrana.

Poduzeće Norfolk Saffron posluje već četiri godine. Prodaju šafran certificiran prema najvišim međunarodnim standardima za začine i povezane proizvode poput mužara i tučka te knjižice s receptima. Nedavno su na tržište stavili liker od naranče i šafrana. Norfolk Saffron također se diversificirao održavanjem radionice kuhanja i bojenja na temelju šafrana.

Poduzeće pokazuje kako podrška i savjetodavne usluge mogu biti učinkoviti kad su dobro usmjereni. Sally Francis kaže da joj je suradnja s InCropsom „uštedila mnogo vremena i da je iz nje izvukla odlične ideje.“

Za više pojedinosti pogledajte internetsku stranicu Norfolk Saffron: <http://www.norfolksaffron.co.uk>

© 123rf - Luk Gojda

Za sveobuhvatan pregled prijenosa znanja i inovacije u politici ruralnog razvoja vidjeti Reviju ruralnog razvoja Europske unije broj 16⁴⁹.

49 http://enrd.ec.europa.eu/publications-and-media/eu-rural-review/en/eu-rural-review_en.cfm

Fleksibilan gospodarski model

Velika većina poljoprivrednih gospodarstava u Europskoj uniji obiteljska su poljoprivredna gospodarstva. Iako se obiteljska poljoprivredna gospodarstva izjednačuju s malim poduzećima, ona također prevladavaju u kategoriji velikih poljoprivrednih gospodarstava od 100 i više ha, 60 % kojih još uvijek drže obitelji. Budući da obiteljska poljoprivredna gospodarstva svih veličina žele preživjeti i uspjeti u kontekstu globalizacije i svijeta koji se mijenja, ono što ih sve povezuje i opisuje jest osobina gospodarske fleksibilnosti.

Zašto su obiteljska poljoprivredna gospodarstva – koja čine 97 % svih poljoprivrednih gospodarstava – toliko česta u većini Europe? Ne može biti zbog toga što je poljoprivreda zaobišla tehnološke promjene: stalno su se pojavljivale nove vrste i strojevi, i za usjeve i za stoku. Održavanje ravnoteže između većih ulaznih troškova i nižih stvarnih izlaznih cijena održavalo je gospodarski pritisak, a dobro poznati kratkoročni problemi s vremenom, bolestima i tržišnim kretanjima testiraju svaku poslovnu strukturu.

Kako onda model opstaje ako je u ostalim sektorima, kao što su obrada hrane i maloprodaja, došlo do velikih promjena u strukturi i radu? Štoviše, mnogi su ekonomisti predviđali velika „industrijska“ poljoprivredna gospodarstva. Njihove ideje nisu bile pretjerano uspješne u središnjoj i istočnoj Europi u drugoj polovici prethodnog stoljeća.

Sentimentalna popularnost među proizvođačima, potrošačima i političarima ne objašnjava rasprostranjenost i postojanost modela obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava tijekom tako dugog vremenskog razdoblja. Tržišne stvarnosti, tehničke promjene i društveni razvoji, kao što su privlačne strane urbanog života, prisutni su već dovoljno dugo da rezultiraju mogućim novim uzorcima.

Višenamjenska obiteljska poljoprivredna gospodarstva

Naravno, jedno od objašnjenja jest da pojam OPG-ova obuhvaća mnoge različite vrste struktura poljoprivrednih gospodarstava, od manjih čestica koje se prenose kroz više generacija do velikih korporativnih poduzeća pod privatnom kontrolom. Ostale vrste OPG-ova uključuju poljoprivredna gospodarstva „životnog stila“ u vlasništvu bogatih kućanstava uz ruralno domaćinstvo i „naselja“ koja vlade stavljaju na raspolaganje

ljudima bez zemljišta ili doseljenicima u sklopu zemljišne reforme.

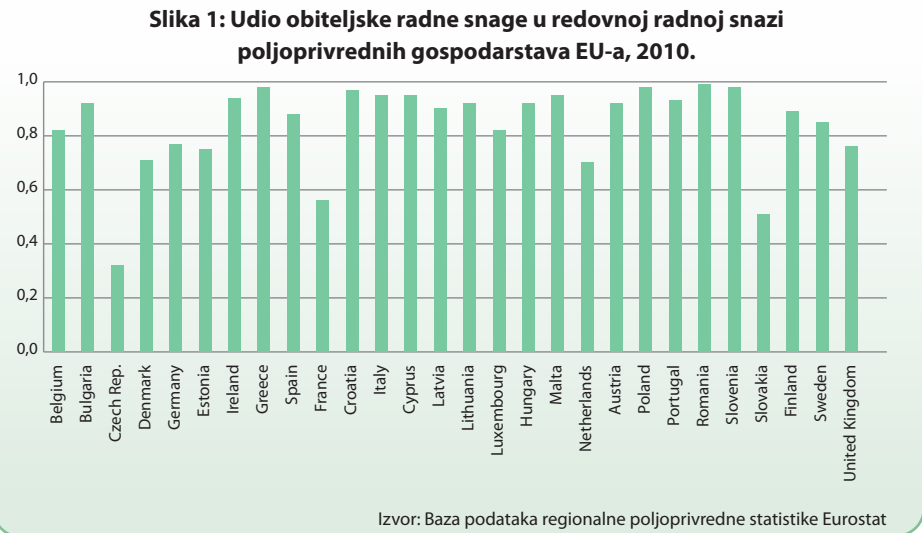
Neke od poljoprivrednih poslova (kao što su upravljanje stokom, odluke o obrezivanju) učinkovitije izvršava radna snaga s poljoprivrednoga gospodarstva, dok drugi (kao što su ulazni proizvodi, prodaja proizvoda) često zahtijevaju posebne vještine, opremu ili putovanja i njih je bolje rješavati tržišno. U većini se obitelji nužna razmjena informacija, ideja i uputa u svakodnevnom upravljanju OPG-om lakše odvija među roditeljima, djecom i ostalim članovima obitelji nego između upravitelja izvan kućanstva i ostalih zaposlenika koji vjerojatno ne objeđuju u isto vrijeme niti žive na istom mjestu. Osim toga, poljoprivredna gospodarstva u Europskoj uniji najčešće su vrlo mala: 69 % svih poljoprivrednih gospodarstava površine je manje od pet hektara iskorištenog poljoprivrednog područja te jedno gospodarstvo prosječno ima manje od jednog radnog mjesta na puno radno vrijeme⁵⁰.

Obitelji na poslu

Poslove na poljoprivrednom gospodarstvu velikom većinom obavljaju članovi obitelji, čak i ako neke aktivnosti, poput branja voća ili ugovornih poslova, uključuju druge ljude. U Europskoj uniji kao cjelini članovi obitelji obavljaju više od 90 % svih redovnih poslova na poljoprivrednom gospodarstvu (vidjeti sliku 1), uz najveći udio – oko 96 % – u novijim državama članicama, a najmanji – 81 % – u Njemačkoj i Ujedinjenoj Kraljevini. Južne države članice (za ovu svrhu, uključujući Francusku) negdje su između. Mjerenjem sati rada u jedinicama godišnjeg rada umjesto u osobama dobivaju se slični, no nešto manji, iznosi.

Diversifikacija i pluriaktivnost

Mnoga obiteljska poljoprivredna gospodarstva razvila su veliku fleksibilnost kako bi preživjela kao održiva poduzeća. Prava osobina OPG-ova jest njihova prikladnost za pokretanje i upravljanje poduzećima osim samog poljoprivrednoga gospodarstva⁵¹. Diversifikacija se može izravno povezati s poljoprivrednom proizvodnjom, poput obrade sira ili vina na gospodarstvu, ili

uključivati aktivnosti poput turizma ili skladištenja unutar granica poljoprivrednoga gospodarstva. Osim toga, članovi „pluriaktivnog“ kućanstva redovno ili povremeno imaju obveze izvan OPG-a ili obavljaju aktivnosti poput sklapanja ugovora.

Zbog diversifikacije i pluriaktivnosti poljoprivredno gospodarstvo u nekim slučajevima postaje određena vrsta ostatka od sveukupne gospodarske aktivnosti kućanstva – ponekad stvara i gubitke, na primjer kad je riječ o poljoprivrednim gospodarstvima koja vlasnicima hobi. Kod drugih poljoprivredni posao ostaje središnja aktivnost, barem u

smislu sati rada i prioritarnih odluka. Višestruke obveze i aktivnosti moraju biti spojive s vremenom kojime raspolaže kućanstvo i sa zahtjevima proizvodnje; stoga se, zbog sezonske naravi mnogih aktivnosti poljoprivrednoga gospodarstva, tijekom zime mogu obavljati poslovi izvan poljoprivrednoga gospodarstva ili se poljoprivredno gospodarstvo može pojednostaviti tako da se radovi obavljaju navečer ili vikendima, a ostali članovi obitelji uključuju se u vrijeme berbe. Pluriaktivnost je češće prisutna na manjim poljoprivrednim gospodarstvima, a diversifikacija na većima⁵², no obje imaju jasne implikacije na ruralni razvoj.

© Europska komisija

51 Evans, N. J. i Illbery, B. W., (1993.), „Pluriaktivnost, poljoprivreda na nepuno radno vrijeme i rasprava o diversifikaciji poljoprivrednoga gospodarstva“, Okoliš i planiranje A 25/7), 945. – 959.

52 Barthelemy, L. T., (2008.) Ostale korisne aktivnosti: Pluriaktivnost i diversifikacija poljoprivrednih gospodarstava u 27 država članica EU-a, prezentacija u slajdovima. Glavna uprava Europske komisije za poljoprivredu (DG Agri G2). http://ec.europa.eu/agriculture/analysis/markets/gainful/slides_en.pdf

Poseban slučaj: Polusamoopskrbna poljoprivredna gospodarstva

Zemlje središnje Europe koje su ušle u Europsku uniju sredinom 2000-ih imaju mnogo malih ili vrlo malih poljoprivrednih gospodarstava. U mnogima od tih država, uz iznimku Poljske, takva su poljoprivredna gospodarstva osnovana ili ponovno osnovana kao rezultat povrata zemljišta nakon 1989.

Često manje od polovice izlaznih proizvoda tih poljoprivrednih gospodarstava dođe do službenog tržišta – većinu konzumira samo kućanstvo poljoprivrednog gospodarstva ili njegovi susjedi ili članovi obitelji koji žive u gradu – ovakva situacija opisuje pojam polusamoopskrbnog poljoprivrednog gospodarstva. Na taj je način često omogućen oblik sigurnosti hrane u kućanstvu tijekom razdoblja velike ekonomske krize. Takva su poljoprivredna gospodarstva gotovo uvijek obiteljska poljoprivredna gospodarstva, iako se u ruralnim područjima događaju i pokušaji osnivanja većih samodostatnih skupina.

U nedavno provedenom ispitivanju za Europski parlament⁵³ analizirane su dostupne informacije za mala i polusamoopskrbna poljoprivredna gospodarstva (PSPG) u državama članicama EU-a, kao i način na koji se tretiraju u zajedničkoj poljoprivrednoj politici (ZPP) do danas i u ZPP-u nakon 2014. U ispitivanju su naglašene vrijedne negospodarske prednosti PSPG-ova, kao što su registri kulturnog nasljeđa i ruralna vitalnost te je zaključeno:

„U svih 27 država članica EU-a PSPG-ovi čine gotovo polovicu svih poljoprivrednih gospodarstava i oko tri četvrtine malih gospodarstava manjih od 2 ha... Međutim, njihova rasprostranjenost uvelike varira..., od preko 90 % gospodarstava u Rumunjskoj do gotovo nijednog u većini sjeverozapadnih zemalja Europske unije.

Glavna gospodarska uloga PSPG-ova jest dobrobit kojom se smanjuje siromaštvo jer PSPG-ovi djeluju kao društvena tampon-zona za kućanstva s malo ostale imovine i malim ostalim izvorima prihoda. U pet novijih država članica samoopskrbna proizvodnja čini 20 do 50 % prihoda kućanstava kojima prijeti siromaštvo. U trenutačnoj recesiji ta je korisna uloga dobrobiti primijećena i u Italiji, Grčkoj i Portugalu.

Gospodarska uloga PSPG-ova, koja je usmjerenija na tržište, a odnosi se na opskrbu prehrambenim specijalitetima, prisutnija je u južnim

državama članicama EU-a i u nekim novim članicama kao što su Poljska i Rumunjska, nego u sjeverozapadnoj Europi i ostalim novijim državama članicama.

Čini se da mala poljoprivredna gospodarstva i PSPG-ovi imaju važnu ulogu u širem ruralnom gospodarstvu.

Velik broj malih poljoprivrednika bavi se drugim unosnim aktivnostima koje mogu biti naročito važne za prihode njihovih kućanstava, ali i stvarati dobrobit za stanovništvo i gospodarstvo izvan poljoprivrednog gospodarstva i pomoći u održavanju ruralnog stanovništva u udaljenim područjima. Osim toga, čini se da PSPG-ovi stvaraju više bioraznolikosti u poljoprivredi od komercijalnih poljoprivrednih gospodarstava.

Utvrđena su tri moguća puta razvoja malih poljoprivrednih gospodarstava i PSPG-ova u EU-u:

nestat će zbog apsorpcije u veća komercijalizirana poljoprivredna gospodarstva ili zbog napuštanja zemljišta (npr. u udaljenijim područjima)

- pretvorit će se u mala komercijalna poljoprivredna gospodarstva i
- nastaviti će postojati zahvaljujući: (a) diversifikaciji; (b) zapošljavanju nepoljoprivredne radne snage ili radu u poljoprivredi na nepuno radno vrijeme; ili (c) „prisilnom“ ponovnom ulasku uzastopnih obiteljskih generacija zbog nedostatka drugih izvora prihoda.
- Jasno je da nijedna mjera potpore, čak ni ona dobro usmjerena, ne može odgovarati svim vrstama PSPG-ova. Mjera prvog stupa ZPP-a uopće nije prikladna za mnoge PSPG-ove površine ispod najmanje prihvatljive (najčešće oko 0,5 ha). U nekim od novih država članica iskorištene su neke od mjera drugog stupa za PSPG-ove: u Bugarskoj je, na primjer, do 2012. bilo gotovo 10 000 korisnika koji su kumulativno potrošili 14,5 milijuna eura iz mjere 141 (Potpora za polusamoopskrbna poljoprivredna gospodarstva u postupku restrukturiranja), no treba učiniti više kako bi se doprlo do PSPG-ova unutar programa ruralnog razvoja ili potprograma reformiranog ZPP-a nakon 2014.

© Tim Hudson

© Europska komisija

Fleksibilnost u različitim okolnostima

Mnogi različiti oblici obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava ukazuju na razloge zašto je ta struktura tako dobro preživjela u poljoprivredi: lako se prilagođava kratkoročnim i dugoročnim promjenama u okolnostima, i u radnoj snazi (obitelji) i u radnoj okolini (vrijeme, tržišta, mogućnosti rada u okolini). Djeca i njihovi partneri prirodno nasljeđuju svoje roditelje u radu i upravljanju poljoprivrednim gospodarstvom. Taj proces može potrajati godinama bez formalnosti poput ugovora o zapošljavanju i stažiranju i bez udaljenog „sjedišta” kojemu treba redovno podnositi izvješća ili se s njime savjetovati prije donošenja odluka.

Međutim, OPG-ovi nisu preživjeli bez podrške politike, prvenstveno bez zakona o nasljeđivanju i opozivanju koji preferiraju ovu vrstu poslovanja u usporedbi s neobiteljskim oblicima poduzeća. Štoviše, u mnogim je zemljama Europske unije Napoleonov Zakon o nasljeđivanju prouzročio širenje malih jedinica kojima upravljaju obitelji, a koje nisu nužno povećale učinkovitost. Što je još važnije, nacionalni sustavi poreza na dohodak i socijalnog osiguranja često su pogodovali poljoprivrednim gospodarstvima kao zanimanju pojedinaca i obitelji. Na temelju ZPP-a utvrđeno je da je teže pogodovati OPG-ovima iako se to može učiniti, primjerice ograničavanjem izravnih plaćanja i usmjerenošću na aktivne poljoprivrednike.

Budućnost obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava

Potrebno je usporediti strukturu i evoluciju obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava sa situacijom u ostalim zemljama. U Sjedinjenim Američkim Državama kategorija malih poljoprivrednih gospodarstava,

© Tim Hudson

odnosno onih s prodajom manjom od 250 000 dolara (što je, prema standardima EU-a, mnogo), čini više od 90 % svih poljoprivrednih gospodarstava u SAD-u, no samo trećinu svih izlaznih proizvoda, dok veća poljoprivredna gospodarstva čine ostatak⁵⁴. Nakon što su desetljećima bile u padu, brojke su onedavno u porastu, no samo u najmanjoj kategoriji⁵⁵. U Kanadi se događa sličan obrazac: smanjuje se broj vrlo malih poljoprivrednih gospodarstava (s prodajom ispod 25 000 kanadskih dolara), iako sporije od broja nešto većih poljoprivrednih gospodarstava⁵⁶. U obje zemlje mnogim velikim i vrlo velikim poljoprivrednim gospodarstvima (npr. onima s prodajom iznad 1 milijun dolara) i dalje upravljaju obitelji, no obično uz određeni korporativni status.

Niz događaja može ugroziti prevlast modela obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava u Europi. Neke nove tehnologije, poput geografskih informacijskih sustava za terenski i rad sa stokom, toliko su složene da bi velika poduzeća mogla biti u boljem položaju da ih koriste jer angažiraju visokospecijalizirano IT osoblje i softver te mogu lakše pristupiti potrebnim financijskim sredstvima. To će vjerojatno biti izraženije u regijama sa strukturama velikih poljoprivrednih gospodarstava, kao što su Pariški bazen, istočna Njemačka ili dijelovi Ujedinjene Kraljevine. Sve stroži zahtjevi za maloprodaju u vezi s informacijama o izvoru i kontrolom kvalitete, na tržištima i masovnih i

organskih proizvoda, već su doveli do izravnije kontrole mnogih aktivnosti na poljoprivrednim gospodarstvima⁵⁷. To bi s vremenom moglo dovesti do toga da velike korporacije virtualno preuzmu poljoprivredna gospodarstva, čak i ako bi zakonsko vlasništvo nad zemljištem i dalje imali privatni pojedinci.

S druge strane, čini se da OPG-ovi mogu i dalje zadržati svoje prednosti fleksibilnosti i otpornosti u kontekstu aktualnih tržišnih uvjeta. lako potisnuta tijekom trenutačne recesije, potražnja potrošača za tradicionalnim oblicima hrane i pića iz pouzdanih izvora ukazuje na temeljnu sklonost kratkim prehrambenim lancima i organskoj poljoprivredi. Kako bi maksimalno iskoristili te mogućnosti i nastavili se natjecati na konvencionalnijim tržištima, i poljoprivrednim i nepoljoprivrednim, članovi OPG-ova morat će držati korak s najnovijim vještinama i znanjem kroz redovnu obuku i obrazovanje, a možda i kroz zadruge i mreže.

Osim toga, podrška OPG-ovima povezana je s vitalnošću ruralnih područja. Oko 30 % svih poljoprivrednika ima 65 ili više godina i uglavnom upravlja vrlo malim poljoprivrednim gospodarstvima⁵⁸. Da bi se mlade obitelji moglo poticati da nastave ili počnu voditi poljoprivredno gospodarstvo, moraju postojati odgovarajući lokalni sadržaji, poput zdravstvene skrbi, skrbi za djecu, kulturnih i sportskih sadržaja, kako bi mjesto bilo privlačno za život i rad.

54 USDA, Nacionalni institut za hranu i poljoprivredu, obiteljska i mala poljoprivredna gospodarstva: Pregled obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava, http://www.nifa.usda.gov/nea/ag_systems/in_focus/familyfarm_if_overview.html

55 Kirschenmann, K., Stevenson, S., Buttell, F. Lyson T. i Duffy, M. (2004.), Tko brine i poljoprivredi u srednjem stadiju?, Bijela knjiga za poljoprivredu srednjeg projekta. Dostupno na adresi www.agofthemiddle.org.

56 Statistics Canada (2009) Konačna slika poljoprivrednih gospodarstava u Kanadi. <http://www.statcan.gc.ca/ca-ra2006/articles/finpicture-portrait-eng.htm>

57 Banterle, A. i Peri, M. (2007.), Opskrbni lanac organskih proizvoda: empirička analiza obrađivačkog sektora u šest sredozemnih regija EU-a, Dokument predstavljen na 103. seminaru Europskog društva agrarnih ekonomista o dodavanju vrijednosti agroprehrambenom opskrbnom lancu u budućem eurosredozemnom prostoru. Barcelona.

58 Eurostatovo istraživanje strukture poljoprivrednih gospodarstava iz 2010.

Stručno znanje o zaštiti okoliša

OPG-ovi su se tijekom stoljeća oblikovali i definirali svojstva mnogih europskih ruralnih krajobraza. Iz moderne perspektive, OPG-ovi pružaju vrijedne usluge zaštite okoliša. Doprinos je različit jer manji OPG-ovi često upravljaju poljoprivrednim zemljištem visoke prirodne vrijednosti, dok su veći OPG-ovi povezani s pružanjem značajnih javnih dobara održivim poljoprivrednim praksama na većim područjima.

Obiteljska poljoprivredna gospodarstva često primjenjuju pristup upravljanju zaštitom okoliša iz prve ruke i dijele interes održivosti okoliša. Svojstvo koje definira upravljanje OPG-ovima jest jasna usmjerenost na osiguravanje nasljeđa za buduće generacije. Ova se dugoročna perspektiva uvelike oslanja na prijenos prešutnog i oralnog znanja u vezi s praksama održive uporabe zemljišta.

U reformiranu su zajedničku poljoprivrednu politiku uključene odredbe značajne za dobrobit okoliša. Pod

drugim stupom, OPG-ovi mogu iskoristiti sredstva iz programa ruralnog razvoja (PRR) za unapređenje okoliša i prirode, s time da je dostupna široka potpora, među ostalim, za organsku poljoprivredu, očuvanje prirode i krajobraza na poljoprivrednim gospodarstvima, upravljanje vodama, kvalitetu zraka i zaštitu tla.

Na primjer, plaćanja OPG-ovima smještenima na područjima s prirodnim ograničenjima bitna su kako bi OPG-ovi nastavili aktivno upravljati okolišem. Slično tomu, OPG-ovi koriste agroekološka plaćanja iz PRR-ova

za očuvanje bioraznolikosti, rješavanje problema emisija stakleničkih plinova, poboljšanje tla i kvalitete vode te brigu za okoliš.

OPG-ovi koriste mjere iz PRR-ova povezane s obukom, savjetodavnim uslugama, suradnjom, kratkim opskrbnim lancima, sustavima organske proizvodnje, dobrobiti životinja, inicijativom NATURA 2000. i učinkovitim tehnologijama (među ostalim) radi očuvanja europskog ruralnog okoliša. Takvim djelovanjem pomaže se osigurati da priroda ostane privlačno mjesto za život, rad i posjećivanje.

Praktični primjeri

Pregledom EMRR-ove internetske baze projekata PRR-ova⁵⁹ pronalaze se mnoge zanimljive studije slučaja iz kojih su vidljive različite uloge koje OPG-ovi imaju u pružanju usluga zaštite okoliša diljem Europe. Takav je primjer obitelj Munro s poljoprivrednoga gospodarstva Pitmain u škotskoj regiji Highland na kojemu je tim u sastavu oca i sina upotrijebio agroekološka plaćanja za obnovu, očuvanje i poboljšanje ekosustava koji ovise o njihovu brdskom poljoprivrednom stočarskom gospodarstvu.

Pristup koji je William Munro primijenio za očuvanje bioraznolikosti poljoprivrednog zemljišta tipičan je primjer načina na koji tisuće drugih OPG-ova diljem ruralne Europe koriste agroekološke sheme za zaštitu lokalnih divljih životinja.

Obiteljska poljoprivredna gospodarstva blisko su povezana sa zemljištem, lokalnim teritorijima i regionalnim identitetom. Često su više spojiva s održivim poljoprivrednim metodama nego što su to poljoprivredna poduzeća kojima je jedina svrha ostvarenje najveće moguće dobiti.

Studija slučaja: Poljoprivredno gospodarstvo Munro – zaštita staništa

William Munro učio je o važnosti održive uporabe zemljišta od svojeg oca dok je rastao na obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu u Kinguisseu. Snažno zagovara podršku koju PRR-ovi pružaju uslugama zaštite okoliša i smatra da ta pomoć omogućuje korisne društveno-gospodarske prednosti: „Financiranje je vrlo važno, da ga nemamo držali bismo ovce na poljima cijele godine jer je ovdje trava rijetkost zbog klime.“

© Europska komisija

„Ovce držimo izvan polja i to pogoduje okolišu jer su ta mjesta postala dobro stanište za vrste čiji broj pokušavamo povećati na svojem području. Sredstva koja dobivamo pomažu i lokalnoj zajednici jer je ovo poljoprivredno gospodarstvo dio nacionalnog parka koji dolaze posjetiti brojni promatrači ptica. Uživaju u staništima koja smo stvorili i pronalaze lokalni smještaj dok su ovdje, troše novac u dućanima i podržavaju ruralno gospodarstvo.“

„Novac koji smo primili na temelju PRR-a koristimo za podršku zaštiti okoliša, no pomaže nam i u razvoju poslovanja. Sredstva smo opet uložili u poljoprivredno gospodarstvo i koristimo ih, na primjer, za kupnju kvalitetne stoke kako bismo unaprijedili svoje poslovanje i ostali konkurentni. Vjerujemo da je zbog toga poljoprivredno gospodarstvo postalo učinkovitije i u proizvodnji hrane i u brizi za okoliš.“

Za više pojedinosti posjetite:

http://enrd.ec.europa.eu/policy-in-action/rdp_view/en/view_projects_en.cfm?action=detail&backfuse=jsview&postcard_id=10520

http://enrd.ec.europa.eu/publications-and-media/media-gallery/videos/en/video_033.cfm

© Europska komisija

59 http://enrd.ec.europa.eu/policy-in-action/rdp_view/en/view_projects_en.cfm

Upravljanje stajskim gnojivom

Još jedan oblik potpore iz PRR-ova koji često koriste OPG-ovi kao pomoć u poboljšanju kvalitete usluga zaštite okoliša vezan je uz ulaganja u sustave za upravljanje stajskim gnojivom. Ako se ne obrađuje dovoljno pažljivo, stajsko gnojivo može predstavljati veliku opasnost od zagađenja te negativno utjecati na kvalitetu vode, zraka, tla, staništa i ljudskog zdravlja. Mnogi su OPG-ovi diljem država članica iskoristili potporu iz PRR-ova za modernizaciju svojih sustava za upravljanje stajskim gnojivom.

Smanjenje stakleničkih plinova

Klimatsko djelovanje jedan je od prioriteta sviju država članica, a OPG-ovi ispunjavaju uvjete za potporu iz PRR-ova radi pomoći u ublažavanju klimatskih promjena smanjenjem emisija stakleničkih plinova. To obuhvaća primjenu poljoprivrednih tehnika koje su manje energetske intenzivne, a koje stvaraju više energije iz obnovljivih izvora.

Proizvodnja obnovljive energije može potencijalno diversificirati i povećati prihode u poljoprivrednim poduzećima kojima upravljaju obitelji. Osim toga, može smanjiti troškove jer poljoprivredna gospodarstva postaju energetske učinkovitija, a operativni se rizik zbog vanjskih uvjeta, poput nestanka struje ili kretanja cijene, smanjuje.

Studija slučaja: Mliječno poljoprivredno gospodarstvo Agrodan – sustav upravljanja stajskim gnojivom

Mliječno poljoprivredno gospodarstvo Agrodan, smješteno blizu sela Koš u zapadnoj Slovačkoj, poduzeće je srednje veličine koje zapošljava oko 40 radnika, uključujući brata, nećaka, sina i šogoricu vlasnika Daniela Leitmana.

© Kontakna služba EMRR-a

Daniel Leitman dobio je sredstva za sufinansiranje troškova velikog projekta modernizacije koji uključuje izgradnju velike nove staje za stoku koja sadržava precizne sustave za upravljanje stajskim gnojivom i objekt za pohranu stajskog gnojiva površine 2 000 kubnih metara.

Kad govori o svojem projektu, napominje da je „zaštita okoliša poboljšana zbog bolje primjene, odlaganja i pohrane stajskog gnojiva.“ Također smo poboljšali životne uvjete krava i radne uvjete osoblja. Sve mjere koje smo poduzeli omogućuju nam povoljne ekonomske izglede u budućnosti.“

Ostali ekološki ishodi potpore iz PRR-ova uključuju veću mogućnost ponude na prodaju lokalnih prehrambenih proizvoda konkurentnih cijena kroz *outlete* kratkih opskrbnih lanaca, kao što je seoska prodavaonica. Prijedlozi politike Europske komisije za PRR-ove za razdoblje financiranja 2014. – 2020. potiču razvoj novih kratkih opskrbnih lanaca. Razlog tomu djelomično su čimbenici povezani s manjom udaljenosti koju prelazi hrana⁶⁰, a koji omogućuju pogodnosti za zdravlje i klimatsko djelovanje.

Za više pojedinosti pogledajte povezanu videosnimku EMRR-a:

http://enrd.ec.europa.eu/policy-in-action/rdp_view/en/view_projects_en.cfm?action=detail&backfuse=jsview&postcard_id=10781

Studija slučaja: Poljoprivredno gospodarstvo Schalenbourg – obnovljiva energija

Caroline Denis-Schalenbourg prisjeća se kako su ona i njezina sestra prije godinu i pol preuzele obiteljsko gospodarstvo: „Htjele smo troškove zadržati što manjima pa smo na svoje poljoprivredno gospodarstvo odlučile ugraditi solarne panele kako bismo zadovoljile vlastite energetske potrebe jer imamo mnogo projekata.“ Poljoprivredno gospodarstvo koristilo je sredstva iz belgijskog PRR-a Walloon kao pomoć u ostvarenju ovog projekta. „Namjeravamo izgraditi nastambu za 200 ovaca i obnoviti svoju seosku prodavaonicu te dodati hladnu sobu i hladnu radnu zonu. Za to je potrebno mnogo energije pa smo odlučili ugraditi fotonaponske panele i primili sredstva koja pokrivaju 25 % troškova. Budući da sam mlada poljoprivrednica, imam pravo i na dodatnu potporu iz PRR-a. Stoga smo nastavile s projektom koji će pogodovati našem obiteljskom poslu i okolišu.“

© Kontakna služba EMRR-a

Za više pojedinosti posjetite:

Baza podataka o PRR-ovima - http://enrd.ec.europa.eu/policy-in-action/rdp_view/en/view_projects_en.cfm?action=detail&backfuse=jsview&postcard_id=11060

Blog o poljoprivrednom gospodarstvu Schalenbourg:

<http://www.fermeschalenbourg.blogspot.be>

Osim što OPG-ovima pomažu pronaći unosne načine smanjenja njihova ugljičnog otiska, sredstva iz PRR-ova pomažu i ruralnim područjima u državama članicama da se prilagode kako bi bolje zaštitila prirodne resurse na koje utječu klimatske promjene.

Organske mogućnosti

Manje intenzivni pristupi poljoprivredi već su dugo vremena uobičajeni za manja poduzeća, a metode organske proizvodnje koje primjenjuju OPG-ovi mogu biti naročito učinkovite za suočavanje s izazovima zaštite okoliša poput suše, propadanja tla, zagađenja i gubitka bioraznolikosti.

Studija slučaja: Poljoprivredno gospodarstvo Mallia – potpora organskoj poljoprivredi

Obitelj gospođe Mary Mallia vodi organsko poljoprivredno gospodarstvo u Mgarru na Malti. Napominje da njezine metode organske proizvodnje „ograničavaju uporabu kemijskih pesticida ili fungicida kako bi korisni kukci te flora i fauna mogli uspijevati u organskim poljima. Oni pomažu u prirodnijoj borbi protiv nametnika. Također prozračuju tlo i održavaju ga zdravim i produktivnim. Budući da je tlo zdravije, može bolje zadržavati vlagu, zbog čega su potrebe za navodnjavanjem smanjene.”

© Kontakna služba EMRR-a

Sredstvima iz PRR-ova subvencionirani su troškovi koje je OPG Mallia ostvario kad je postao certificirani organski proizvođač i osigurana su kompenzacijska plaćanja za podmirivanje dodatnih troškova proizšlih iz organske poljoprivrede.

Za više pojedinosti pogledajte intervju s Mary Malliom u videosnimci EMRR-a: http://enrd.ec.europa.eu/publications-and-media/media-gallery/videos/en/video_031.cfm

© Tim Hudson

Budući prioriteti

Za programsko razdoblje 2014. – 2020. određena su sredstva iz PRR-ova kojima se još većem broju OPG-ova pomaže da usvoji pristupe organskog uzgoja, kao i ekološke oblike poljoprivrede. Predložena je posebna mjera organskog uzgoja⁶¹ kojom se veći broj OPG-ova potiče da prijeđe na ekološku hranu i postane certificiran za njezin uzgoj. Također se uvelike potiču kolektivni pristupi agroekološkom djelovanju. Kolektivno se može djelovati u „skupinama proizvođača“ za usluge zaštite okoliša. Neki su se OPG-ovi već uvjerali u dugoročne koristi zajedničkog rada.

Na primjer, obitelj de Groot⁶² iz Woerdena iz Nizozemske u svojem obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu cijeni sinergiju koja proizlazi iz udruživanja snaga sa susjedima radi brige za lokalni okoliš i krajobraz. Jedan od sinova, Jaco de Groot, čvrsto je uvjeren u potporu koju ruralni

razvoj pruža kolektivnim pristupima jer, kako kaže, „agroekološke aktivnosti na našem gospodarstvu planira regionalna zadruga poljoprivrednika za očuvanje poljoprivrednog zemljišta, čiji sam aktivan član. Agroekološka sredstva omogućuju mi intenzivniju uporabu zemljišta, a to je dobro i za prirodu i za javnu sliku poljoprivrednog zemljišta.“

Nizozemska tijela odgovorna za ruralni razvoj toliko su oduševljena ekološkim i društveno-gospodarskim mogućnostima kolektivnih pristupa da u budućnosti planiraju pružiti svu agroekološku potporu kroz zadruge. Ostale države članice također istražuju načine na koje mogu potaknuti svoje poljoprivrednike na aktivnije sudjelovanje u skupinama proizvođača za usluge zaštite okoliša.

Daljnja inovacija politike kojoj je cilj poboljšati mogućnost OPG-ova da pružaju usluge zaštite okoliša uključuje naglasak na potporu iz PRR-ova koja je usmjerena na rezultate.

Međutim, da bi se to dogodilo, poljoprivrednici moraju biti prikladno opremljeni kako bi nadzirali ishode svojih aktivnosti očuvanja prirode i krajobraza.

Sredstva za obuku iz PRR-ova sve su korisniji instrumenti koji mogu nadopunjavati agroekološke mjere (ili druge mjere vezane uz ekosustav), a kojima se poljoprivrednicima pomaže da identificiraju i izvješćuju o vrstama divljih životinja koje se oslanjaju na njihova polja, močvare, vodene tokove i šumska zemljišta.

Takva iskustva naglašavaju koliko OPG-ovi mogu biti učinkoviti u pružanju vrijednih usluga zaštite okoliša na obostrano korisne načine kojima se europskoj prirodi pomaže da zadrži svoje prednosti. Sredstvima iz PRR-ova i dalje će se osnaživati kapacitet velikih i malih OPG-ova da pružaju usluge zaštite okoliša.

Studija slučaja: Poljoprivredno gospodarstvo Rosenhof – obuka o bioraznolikosti

Sandra Lerner s OPG-a Rosenhof blizu Marza u Austriji sudjelovala je u tečaju obuke o bioraznolikosti koji se sufinancira sredstvima iz PRR-ova. „Imamo pašnjake visoke prirodne vrijednosti za koje primamo agroekološka plaćanja. Na tom području izvršavamo nadzor bioraznolikosti pomoću vještina koje smo stekli tijekom projekta obuke. Promatramo devet različitih vrsta ptica i kukaca, nadziremo ih zajedno, kao obitelj, i u tome stvarno uživamo“, objašnjava.

„Projekt mi je pomogao da otvorim oči i vidim koliko različitih životinjskih vrsta živi u prirodi i na mojim poljima. Nadziranje bioraznolikosti naučilo me da svoja polja i livade gledam na drugačiji, ekološkiji način.“

© Kontaktna služba EMRR-a

Za više pojedinosti pogledajte povezanu videosnimku EMRR-a: http://enrd.ec.europa.eu/publications-and-media/media-gallery/videos/en/video_031.cfm

Poticanje sljedeće generacije

Često se može čuti da su OPG-ovi više od posla – oni si način života koji je usko povezan s vrijednostima poput solidarnosti, kontinuiteta i posvećenosti. Radi podržavanja ruralne vitalnosti i poticanja mladih ljudi na bavljenje poljoprivredom, važno je riješiti dva glavna pitanja: prvo, promicati pravovremeni i učinkovit prijenos vlasništva nad poljoprivrednim gospodarstvom i odgovornosti upravljanja s jedne na drugu generaciju (takozvano nasljeđivanje) i drugo, mladim ljudima, koji prvi put ulaze u poljoprivredu, omogućiti bolji pristup zemljištu.

OPG-ovi dolaze u različitim oblicima i veličinama i suočavaju se s različitim izazovima. Međutim, svim je poduzećima, od onih najmanjih, koja obuhvaćaju samo jednu česticu, do onih na drugom kraju kategorizacije poljoprivrednih gospodarstava zajedničko jedno: prije ili kasnije poljoprivredno poduzeće, imovina i odgovornost upravljanja moraju se prenijeti s jedne na drugu generaciju. Svakako treba osigurati pravovremenu i učinkovitu provedbu tog postupka jer izravno djeluje na dugoročnu produktivnost i profitabilnost poljoprivrednoga gospodarstva, kao i na društvenu stabilnost i dobrobit poljoprivredne obitelji.

Izazov nasljeđivanja

Uzorcima nasljeđivanja uvelike se razlikuju diljem Europe, ovisno o lokalnoj kulturi i tradicijama, kao i o pravnim i financijskim mehanizmima koji se primjenjuju u pojedinim državama članicama i njihovim regijama. Nema jedinstvenog pristupa, no postoje zajednički izazovi.

U idealnom bi svijetu starija generacija trebala početi planirati postupak nasljeđivanja što je ranije moguće. Međutim, u praksi to često nije tako i zbog neplaniranja unaprijed poljoprivredna obitelj i poslovanje mogu imati velike troškove i pretrpjeti razne moguće posljedice, uključujući raskidanje obiteljskih veza, povećane porezne obveze, prodaju imovine ili

čak raskidanje poljoprivrednoga gospodarstva radi rješavanja sukoba.

Unatoč tim rizicima, u istraživanju koje je nedavno proveo Barclays (jedan od glavnih poljoprivrednih zajmopisaca u Ujedinjenoj Kraljevini) otkriveno je da 44 % poljoprivrednika u Engleskoj, Škotskoj i Walesu nema utvrđen službeni plan nasljeđivanja radi prijenosa upravljanja poduzećem nakon umirovljenja. Osim toga, četvrtina onih bez plana priznala je da je razlog tomu to što jednostavno nisu o tome razmišljali.

„U Engleskoj postoji dugogodišnja tradicija OPG-ova i mnoga su poljoprivredna gospodarstva već generacijama u istoj obitelji. No, poljoprivrednici i dalje ne razmišljaju

© Europska komisija

unaprijed sve dok ne dođe trenutak da svoju imovinu i upravljanje obiteljskim poduzećem predaju svojoj djeci”, objašnjava David Wilford iz Mreže programa ruralnog razvoja za Englesku (PRRE). „Razumljivo je da mnogi poljoprivrednici ne vole razmišljati o svojem umirovljenju i da je lako odgađati obiteljski razgovor o tome tko će preuzeti poljoprivredno gospodarstvo, no zbog toga je budućni uspjeh obiteljskog poduzeća u opasnosti, a može doći i do velikih napetosti u obitelji.”

Sjeverno od granice, u Škotskoj, poljoprivredni savjetnik Peter Cook ima dugogodišnje iskustvo u radu s OPG-ovima. „Poljoprivredne obitelji moraju razgovarati o nasljeđivanju dovoljno rano”, kaže Cook. „Očekivanja su bitna. Ako netko očekuje da ima budućnost na poljoprivrednom gospodarstvu, a odjednom sazna da ga tamo ništa ne čeka, to može izazvati gorčinu i trajnu ljutnju. Temu treba otvoriti dovoljno rano i isplanirati razuman ishod za sve. Na taj se način može izbjeći mnogo stresa.”

Nasljeđivanje se može planirati pod uvjetom da su utvrđeni nasljednici koji će preuzeti poljoprivredno gospodarstvo, a to nije uvijek slučaj. U nedavnom istraživanju provedenom u Irskoj na više od 400 poljoprivrednika starijih od 50 godina utvrđeno je da njih 48 % nema nasljednika – uglavnom zato što nemaju djece,

zato što nisu odlučili na koje dijete će prenijeti poljoprivredno gospodarstvo ili zato što njihova djeca nisu zainteresirana da se nastave baviti poljoprivredom. Pat Bogue, autorica izvješća o Mobilnosti zemljišta i nasljeđivanju u Irskoj⁶³, izdanog u siječnju 2013., smatra da „zbog nepostojanja nasljednika poljoprivrednih gospodarstava i sve starijeg stanovništva na njima, Irska je suočena s izazovima, ali i s mogućnostima. Izazovi se odnose na ono što poljoprivrednici mogu učiniti sa svojim gospodarstvima nakon što njime više ne mogu upravljati samostalno ili kad se odluče umiroviti. Mogućnosti se odnose na poljoprivredno zemljište kao vrijednu imovinu, a postoje i drugi poljoprivrednici koji žele dobiti pristup dodatnom zemljištu.”

Pristup zemljištu

Učinkovito funkcioniranje zemljišnih tržišta (i za prodaju i za iznajmljivanje) smatra se nužnim za dugoročnu održivost OPG-ova. Pristup zemljištu utječe i na relativnu profitabilnost poljoprivrednih gospodarstava i izgrađuje njihov kapacitet prilagođavanja promjenjivim gospodarskim okolnostima. Međutim, nemogućnost pristupa zemljištu po povoljnim cijenama i dalje je glavni izvor frustracije za mnoge mlade poljoprivrednike, neovisno o tome je li riječ o novim akterima ili onima koji razvijaju obiteljska poduzeća koja su naslijedili.

Cijene zemljišta određuje složena interakcija niza čimbenika koji odražavaju nacionalne i regionalne propise i institucijske okvire, regionalnu raznolikost u društveno-gospodarskim uvjetima, razvoje u drugim gospodarskim sektorima i ulogu javne potpore. Dugoročni učinak potpore poljoprivrednim tržištima ima velik utjecaj na cijenu poljoprivrednog zemljišta. Točnije, razni oblici izravnih plaćanja temeljenih na području pod prvim i drugim stupom ZPP-a sad su učinkovito integrirani u cijene zemljišta.

Iako je teško utjecati na cijene zemljišta, mogu se izraditi alternativni institucijski okviri kojima se omogućuje bolji pristup zemljištu za mlade ljude koji prvi put ulaze u poljoprivredu.

Pat Bogue objašnjava da „je ključno podržavati i poticati mobilnost zemljišta sa starijih na mlađe generacije poljoprivrednika. Na primjer, u Irskoj preporučujemo da se one koji nemaju nasljednike u poljoprivredi više nastoji poticati da razmisle o dugoročnom iznajmljivanju svojeg zemljišta mladim poljoprivrednicima koji traže zemljište. Preporučujemo i razvijanje novih modela suradnje u kojima stariji poljoprivrednik zadržava određenu razinu poljoprivredne aktivnosti, ali uključuje i mlađeg poljoprivrednika.” Takva se inicijativa već provodi u Njemačkoj (www.hofgruender.de), a svrha joj je povezati mlade generacije poljoprivrednika bez zemljišta sa starijom generacijom poljoprivrednika koji traže nasljednika.

Međutim, Pat Bogue napominje i potencijalne „kulturalne razlike među generacijama. Mladi poljoprivrednici starijim vlasnicima zemljišta mogu pokazati da ih vrijedi uzeti u obzir za prijenos zemljišta iznajmljivanjem, partnerstvom ili na druge načine. Pritom će mladi poljoprivrednici izgraditi povjerenje i dokazati da su sposobni čuvati vrijedno zemljište koje traže.”

Mogućnosti podržavanja nasljeđivanja u razdoblju 2014. – 2020.

Nasljeđivanje je složeno pitanje u kojem treba razmotriti mnogo međusobno povezanih čimbenika sa stajališta postojećeg poljoprivrednika, potencijalnog nasljednika i poljoprivrednog poduzeća.

Europska unija nije nadležna za poticanje učinkovitog i djelotvornog nasljeđivanja, ali su u zajedničkoj poljoprivrednoj politici ponuđena četiri instrumenta kojima se potiče obnova generacija. Pod prvim stupom, poljoprivrednici do 40 godina starosti primaju posebni dodatak za mlade poljoprivrednike tijekom razdoblja do pet godina. Pod drugim se stupom potiče podržavanje mladih poljoprivrednika pod brojnim mjerama – ako mladi poljoprivrednik ima 40 ili manje godina, odgovarajuće vještine i sposobnosti i „prvi put zauzima položaj voditelja poljoprivrednoga gospodarstva.“ Ovom su definicijom obuhvaćeni i novi sudionici u poljoprivrednoj industriji kao i sinovi i kćeri poljoprivrednika koji preuzimaju obiteljski posao.

U Uredbi o EPFRR-u za razdoblje 2014. – 2020. ponuđeno je nekoliko načina podržavanja nasljeđivanja OPG-ova. To uključuje osiguravanje uvjeta za razvoj poljoprivrednoga gospodarstva i poduzeća poput:

- Pomoći za pokretanje posla mladim poljoprivrednicima – do 70 000 eura tijekom najviše pet godina i pod uvjetom podnošenja poslovnog plana. Mladi poljoprivrednik mora zadovoljavati definiciju aktivnog poljoprivrednika unutar 18 mjeseci od osnivanja
- Ulaganje u materijalnu imovinu:
  - i. standardni iznos pomoći može se povećati za 20 % za mlade poljoprivrednike

- ii. pod ovom mjerom potpora se može dodijeliti i mladim poljoprivrednicima za ulaganja usmjerena na osiguravanje sukladnosti sa standardima EU-a koji se odnose na poljoprivrednu proizvodnju, uključujući sigurnost na radu. Takva se pomoć može pružati najviše 24 mjeseca od datuma osnivanja i
- iii. dodatna se pomoć može odobriti i svim poljoprivrednicima radi osiguravanja sukladnosti s novim zahtjevima koje propisuje zakonodavstvo EU-a tijekom najviše 12 mjeseci od datuma kad zahtjevi postanu obvezni za poljoprivredno gospodarstvo.

- Godišnja ili jednokratna plaćanja manjim poljoprivrednicima koji ispunjavaju uvjete za shemu za male poljoprivrednike utvrđenu u Uredbi o izravnim plaćanjima, no koji se ipak obvežu trajno prenijeti svoje cijelo imanje i prava na plaćanje na drugog poljoprivrednika.
- Nakon što zauzmu novi položaj u obiteljskom poslu, mladi poljoprivrednici, naravno, ispunjavaju uvjete za mnoge druge mjere, uz mogućnost 10 %-tnog povećanja iznosa bespovratnih sredstava ako države članice odluče skupiti odgovarajuće mjere u tematski potprogram (npr. paket novih sudionika ili mladih poljoprivrednika).

Potpota za korištenje i osnivanje savjetodavnih službi još je jedna zanimljiva mogućnost. Specijalističke i savjetodavne službe za planiranje nasljeđivanja već postoje u nekim državama članicama, a ostale ih mogu osnovati pod svojim PRR-ovima.

Budući da se objektivne potrebe poljoprivrednog poduzeća mogu lako pomiješati s emotivnim interesima članova obitelji, uvijek postoji potreba za čvrstim poslovnim i pravnim savjetima u kombinaciji s jasnom i učinkovitom komunikacijom radi podržavanja postupka planiranja nasljeđivanja. Posebni savjetnici za nasljeđivanje mogu, na primjer, biti korisni u omogućavanju razgovora među članovima obitelji kojima pomažu rastumačiti složenost nacionalnog i regionalnog zakonodavstva vezanog uz oporezivanje, sastavljanje oporuka i pisanih ugovora o nasljeđivanju te im pružiti smjernice o restrukturiranju poljoprivrednog poduzeća kojim upravlja obitelj.

Moguća je potpora i za usluge posredovanja kojima se može pomoći povezati poljoprivrednike koji razmišljaju o zatvaranju svojeg poduzeća ili umirovljenju s onima koji povećavaju poslovanje ili ulaze u sektor. Štoviše, uz viziju i kreativno razmišljanje, postoje mnoge mogućnosti poticanja sljedeće generacije poljoprivrednika u razdoblju 2014. – 2020.

Pomaganje: uloga zadruga diljem svijeta

Od poljoprivrednoga gospodarstva do vilice, poljoprivredne zadruge prisutne su u svakom stadiju prehrambenog opskrbnog lanca. Poljoprivredne zadruge pomažu proizvođačima smanjiti tržišni rizik i transakcijske troškove, pristupiti resursima, postići ekonomije razmjera i steći tržišnu moć kroz zajedničku kupnju namirnica i usluga, obradu i marketing.

Mali OPG-ovi prepoznali su ulogu koju poljoprivredne zadruge imaju u rješavanju poslovnih neučinkovitosti svojstvenih za mala gospodarstva, uključujući veće ulazne troškove, relativno nisku dobit i ograničenja vezanih uz manji broj zaposlenih. Poljoprivredna gospodarstva manja od dva hektara čine 85 % svih poljoprivrednih gospodarstava na svijetu⁶⁴. Stoga je razvoj zadruga OPG-ova postao značajan instrument kojime se podržava održivost i rast poljoprivrednih gospodarstava kako se razvijaju da bi zadovoljili buduće globalne tržišne potrebe.

Načela zadruga

Zadruge se temelje na načelima samopomoći, samoodgovornosti, demokracije, jednakosti, ravnopravnosti i solidarnosti. Slijedeći tradiciju svojih osnivača, članovi zadruga vjeruju u moralne vrijednosti poput iskrenosti, otvorenosti, društvene

odgovornosti i brige za druge. Usmjereni su ne samo na dobrobit svojih članova već i na šire zajednice u kojima djeluju njihovi članovi i na taj način često postaju pozitivni pokretač društvene promjene i razvoja.

Otkad su prvi modeli zadruga razvijeni tijekom industrijske revolucije, pojedinci i mala poduzeća udružili su se kako bi ojačali svoj položaj na tržištu. Tijekom godina taj se model zadruga proširio diljem svijeta i izmijenio kako bi zadovoljio potrebe različitih sektora, svrha i članova. U Europi je 25 najjačih poljoprivrednih zadruga imalo prosječan kompozitni rast prometa od 38 % između 2003. i 2008.⁶⁵ Procjenjuje se da je više od milijardu ljudi diljem svijeta učlanjeno u zadruge. Zajedno osiguravaju više od 100 milijuna radnih mjesta, 20 % više od multinacionalnih poduzeća⁶⁶.

Međutim, model zadruga nije opće-prihvaćen u cijeloj Europi. Otkad su pokrenute u Engleskoj i Njemačkoj,

zadruge su nastavile uspješno poslovati u većini zapadnoeuropskih zemalja. Na primjer, u Francuskoj 21 000 zadruga osigurava milijun radnih mjesta koja predstavljaju 3,5 % aktivnog radnog stanovništva⁶⁷. Kad se koristi kao instrument za socijalističko planiranje, naročito u vezi s kolektivnim poljodjelstvom, kakvo se primjenjivalo tijekom razdoblja komunizma u istočnoj Europi, iskustvo rada zadruga dovelo je do negativnih konotacija i tako ograničilo izgled zadruga u mnogim zemljama središnje i istočne Europe.

Unatoč različitoj prirodi zadruga na međunarodnoj razini, nekoliko je ključnih načela na kojima se temelji njihov rad. Međunarodno udruženje zadruga definira zadruge kao „...autonomno udruženje osoba koje su se dobrovoljno udružile radi postizanja zajedničkih gospodarskih, društvenih i kulturalnih potreba i aspiracija kroz poduzeće u zajedničkom vlasništvu i pod demokratskom kontrolom.”

64 Von Braun, J. (2008.), Siromaštvo, klimatske promjene, sve veće cijene hrane i mali poljoprivrednici. Međunarodni fond za poljoprivredni razvoj. Rim: IFPRI.

65 Poljoprivredne zadruge u Europi. <http://www.agro-alimentarias.coop/ficheros/doc/03020.pdf>

66 http://www.fao.org/fileadmin/templates/getinvolved/images/WFD2012_leaflet_en_low.pdf

67 Izvor: Coop, F. R., Top 100 des Entreprises Coopératives et panorama sectoriel, 2010

Zadruga: Sedam načela

- ✓ Članstvo u zadrugama dobrovoljno je i otvoreno za sve koji koriste njihove usluge i koji su voljni prihvatiti odgovornosti članstva, bez diskriminacije.
- ✓ Zadruga su **demokratske organizacije** koje kontroliraju njihovi članovi, koji aktivno sudjeluju u utvrđivanju politika i donošenju odluka, s onima koji djeluju kao odabrani predstavnici odgovorni članovima.
- ✓ **Članovi jednako doprinose** i demokratski kontroliraju raspoloživi kapital.
- ✓ Zadruga su **autonomne** organizacije samopomoći koje kontroliraju njihovi članovi.
- ✓ Zadruga svojim članovima, odabranim predstavnicima, voditeljima i zaposlenicima pružaju **obrazovanje, obuku i informacije** kako bi mogli učinkovito doprinijeti njihovu razvoju.
- ✓ Zadruga najučinkovitije služe svojim članovima i osnažuju pokret zadruga **zajedničkim radom** kroz lokalne, nacionalne, regionalne i međunarodne strukture.
- ✓ Zadruga rade za **održivi razvoj svojih zajednica** kroz politike koje odobravaju njihovi članovi.

© Ludwig Mathias

Različite vrste poljoprivrednih zadruga

Zadruga djeluju u cijelom prehrambenom opskrbnom lancu, od marketinga, opskrbe i usluga do kolektivnih i zadružnih poljoprivrednih gospodarstava. Zadruga je obično privatna poslovna organizacija u vlasništvu i pod kontrolom ljudi koji koriste njezine proizvode, pribor ili usluge. Međutim, zadruga mogu biti različite vrste, strukture i brojnosti članova. Neke se razvijaju u takozvani hibridni oblik koji se odnosi na usvajanje organizacijskih struktura sličnih onima

poduzeća u vlasništvu ulagača i na razvoj nekorisničkih vlasničkih struktura koje vlasnička prava dodjeljuju ulagačima izvan poljoprivrednog sektora. Transnacionalne zadruga radije stječu ili osnivaju inozemna poduzeća u vlasništvu ulagača kako bi izbjegle spajanje s drugim zadrugama ili pozivanje inozemnih poljoprivrednika na članstvo.

Zadruga se razvijaju u razne svrhe i otprilike se mogu podijeliti na dvije različite vrste: proizvodne zadruga koje kupuju zajedničku opremu ili zajednički upravljaju zajedničkim

zemljištem kako bi potaknule učinkovitiju proizvodnju ili obradu, uključujući kolektivna poljoprivredna gospodarstva, i češće uslužne zadruga koje članovima pružaju podršku, najčešće osiguravanjem ulaznih proizvoda i/ili zajedničke distribucije i stavljanjem proizvoda svojih članova na tržište. Jedna zanimljiva uslužna zadruga jest pregovaračka zadruga čija je uloga pregovaranje s drugim poduzećima u opskrbnom lancu radi dobivanja boljih uvjeta trgovanja za svoje članove.

Studija slučaja: Podržavanje inovacije i učinkovitosti kroz službe pomoći u Italiji

Zadruga Maschinenring osnovana je 2000., a obuhvaća više od 5 000 poljoprivrednika i šumara na području Bolzana u Italiji. Nadahnuto iskustvom iz Austrije i Njemačke, udruženje poljoprivrednicima i šumarima nudi niz usluga, uključujući održavanje, prorjeđivanje, sječu i tegljenje trupaca. Budući da se sve te usluge mogu rezervirati internetom, članovi zadruge mogu se na jednostavan način koristiti sustavom i tako omogućiti učinkovitiju uporabu strojeva u cijeloj regiji.

Udruženje potiče suradnju između poljoprivrednika i šumarskih upravitelja radi poticanja isplativije uporabe strojeva kako poljoprivrednici ne bi morali kupovati skupu opremu, kao i korištenje usluga pomoći kojima se podržavaju druge aktivnosti, uključujući obuku i veću porabu inovativne i moderne opreme. Članovima udruženja koristi pristup radnicima ili iznajmljivanje stroja za vlastitu uporabu. Članovi također mogu nuditi usluge i strojeve drugim članovima i vanjskim poduzećima. Udruženje, koje je primalo sredstva iz mjere 115, nadoknadilo je troškove koje su imali i članovi koji koriste usluge i oni koji ih nude. Udruženje također pruža savjetodavne usluge o uporabi strojeva kao i obuku.

© Ludwig Matthias

Maschinenring se pokazao učinkovitim načinom mehanizacije poljoprivrede i šumarstva jer smanjuje troškove obnove dijeljenjem i optimizira uporabu strojeva. Doprinosi prihodima poljoprivrednoga gospodarstva, smanjuje troškove radne snage i poboljšava sigurnost na radu. Osim toga, radna snaga koju nude članovi i za koju im udruženje plaća ne oporezuje se.

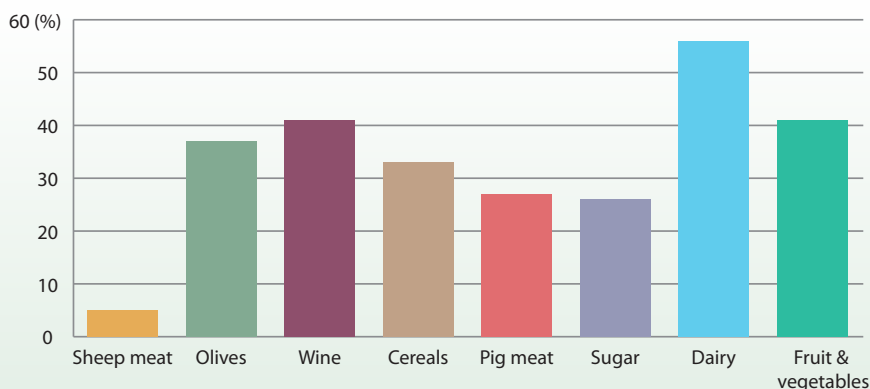
<http://www.maschinenring.it/>

Mnogi su OPG-ovi uključeni u zadruge koje su usmjerene na zajedničku distribuciju i stavljanje proizvoda na tržište. Time se povećava moć pojedinačnih poljoprivrednih gospodarstava u cijelom prehrambenom opskrbnom lancu, a članovima omogućuju koristi od ekonomije razmjera kao rezultata zajedničkog rada. Osim toga, rad u suradnji OPG-ovima omogućuje smanjenje tržišnog rizika i jačanje njihova položaja poticanjem inovacije proizvoda i jamčenjem kvalitete i sigurnosti hrane. Mnoge su zadruge usmjerene na mogućnost jačanja odnosa s krajnjim potrošačem odgovaranjem na zanimanje za podrijetlo hrane: prilagodba i inovacija proizvoda temelje se na povratnim informacijama potrošača.

Snaga zadruga na tržištu porasla je zadnjih godina iako postoje značajne razlike među državama članicama i sektorima. Zadruge i dalje imaju

samo marginalnu ulogu u nekim zemljama, naročito u novijim državama članicama. Na slici 2 prikazan je prosjek za EU po sektorima⁶⁸.

Slika 2: Tržišni udio zadruga, ukupno za EU, po sektoru, 2010.

Izvor: Bijman, J. C., Iliopoulos, K. J. Poppe, C. Gijssels, K. Hagedorn, M. Hanisch, G. W. J. Hendrikse, R. Kühn, P. Ollila, P. Pyykkönen i G. van der Slangen (2012.), Podrška zadrugama poljoprivrednika; Konačno izvješće. Wageningen: Wageningen UR.

Tema: Kratki opskrbni lanci

Potražnja potrošača za „lokalnim“ proizvodima sigurnog podrijetla, uz potrebu proizvođača da dodaju vrijednost svojoj proizvodnji, dovela je do razvoja raznolike ponude prehrambenih mreža i kratkih opskrbnih lanaca. Suradnja proizvođača ima svoju ulogu jer OPG-ovi rade zajedno na razvoju kratkih opskrbnih lanaca radi dodavanja vrijednosti svojim proizvodima, izgradnje odnosa sa svojim potrošačima i zauzimanja većeg udjela u ukupnoj potrošnji na hranu. Te vrste organizacija proizvođača usmjerene su na distribuciju i marketing, razvijanje zajedničkog identiteta skupine OPG-ova koji se temelji na zajedničkom zemljopisnom položaju, poljoprivrednoj praksi ili tradicionalnoj tehnici proizvodnje.

Proizvođači diljem EU-a uspostavili su niz kratkih opskrbnih lanaca prilagođenih lokalnom kontekstu u kojemu su razvijeni. Najčešće se radi o onima za izravnu prodaju s poljoprivrednoga gospodarstva, kao što su seoske prodavaonice, programi izravne dostave svježeg voća i povrća kao i tržnice voća i povrća. Zajedničkim su radom proizvođači razvili i internetske portale, privremene (*pop-up*) prodavaonice, automate, kafiće, poljoprivredu koju podržava zajednica i osnovali opskrbne lance za opskrbu javnog sektora u školama i bolnicama.

Mnoge od tih organizacija proizvođača omogućuju i udruživanje ljudskih resursa, s time da se pojedinačni proizvođači izmjenjuju u distribuciji ili prodaji proizvoda sa svih poljoprivrednih gospodarstava. U nekoliko su slučajeva OPG-ovima omogućile

sudjelovanje u troškovima dodijeljenog službenika za marketing. Zajednički je rad kod OPG-ova izgradio povjerenje u inovaciju, a mnoge su zadruga isprobale nove proizvode i kreativne načine prodaje izravno potrošaču⁶⁹.

Izgradnja kratkih opskrbnih lanaca u ruralnom području može na razne načine povoljno utjecati na gospodarstvo, okoliš i društvo. Mogu pomoći u: diversifikaciji ruralnoga gospodarstva koje mogu učiniti otpornijim; uhvatiti više novaca potrošenih lokalno na hranu, stvoriti radna mjesta, pomoći u izgradnji slike područja te poboljšati okoliš, čime potiču veći broj turističkih posjeta. Kratki opskrbni lanci također su povezani sa smanjenim ugljičnim otiskom. Oni ponovno povezuju ljude s tradicijama i kulturom lokalnih područja, što često donosi osjećaj ponosa i povezanosti zajednice u kojoj su znanje i povjerenje temelj odnosa između proizvođača i potrošača.

© Peasant Evolution Producers Cooperative

Male poljoprivredne zadruge i globalna sigurnost hrane

Osim što imaju značajnu ulogu u podržavanju održivosti malih poljoprivrednih gospodarstava, imaju i ključnu ulogu u osiguravanju globalne sigurnosti hrane. Male zadruge OPG-ova sve su učestalije diljem svijeta, omogućuju učinkovitije djelovanje na globalnoj razini, a malim poljoprivrednicima da učinkovitije odgovaraju na tržišne potrebe koje se mijenjaju. Poljoprivrednici koji sudjeluju imaju više pojedinačne moći i kontrole nad proizvodnjom – uključujući ulazne troškove i uporabu zemljišta – nego u situaciji ugovorne poljoprivrede, zbog čega je sigurnost

hrane manje ranjiva pod modelom zadruge⁷⁰.

Rad zadruga omogućuje bolji pristup resursima, informacijskim alatima i uslugama, potiče članove da povećaju svoje razine proizvodnje hrane, uz smanjenje transakcijskih troškova, poboljšanje kvalitete i stvaranje radnih mjesta, a to se često događa na područjima ograničene alternativne gospodarske aktivnosti. Stoga je moguće značajno doprinijeti društvenoj dobrobiti i teritorijalnoj koheziji, naročito u svjetlu gospodarske krize čije su posljedice visoke razine nezaposlenosti u mnogim državama članicama.

Na tom saznanju počiva želja Europske komisije da podrži obiteljska poljoprivredna gospodarstva. Nakon što su Ujedinjeni narodi 2014. godinu proglasili Međunarodnom godinom obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava, u središtu pozornosti jest uloga koju OPG-ovi imaju u podržavanju održive proizvodnje hrane. Europska komisija dokazala je da je posvećena omogućavanju suradnje proizvođača u svojim prijedlozima reforme ZPP-a. U međuvremenu su izvršeni dodatni naporima kojima se podržava Komisiju u donošenju odluka, kao što je objavljivanje velikog ispitivanja⁷¹ potpore koja je potrebna OPG-ovima da razviju kooperativni rad i pokretanje savjetovanja o ulozi

69 Podrška zadrugama poljoprivrednika http://ec.europa.eu/agriculture/external-studies/2012/support-farmers-coop/exec_sum_en.pdf

70 Motiram, S., Vakulabharanam, V., (2007.). Korporativna i zadružna rješenja agrarne krize u zemljama u razvoju Pregled radikalnih političkih ekonomija, 360. – 467.

71 Podrška zadrugama poljoprivrednika – Konačno izvješće: http://ec.europa.eu/agriculture/external-studies/2012/support-farmers-coop/fulltext_en.pdf

72 http://ec.europa.eu/agriculture/consultations/family-farming/2013_en.htm

OPG-ova⁷² radi utvrđivanja ključnih problema i prioriteta u budućnosti.

Uloga zadruga OPG-ova u globalnoj sigurnosti hrane bit će sve više prepoznata zajedno s prilagodećom potporom kojom se omogućuje restrukturiranje poljoprivrednog sektora i ubrzani rast rada zadruga. Zajednička poljoprivredna politika (ZPP) podržava zajednički rad proizvođača Zajedničkom organizacijom tržišta⁷³ proizvoda kojom je omogućena bolja koordinacija posebnih opskrbnih lanaca. Kako je već navedeno, cilj je ZPP-a nakon 2013. dodatno poboljšavati suradnju proizvođača

osiguravanjem ojačanog okvira za organizacije proizvođača, udruženja organizacija proizvođača i međusektorske organizacije, kao i podrške za osnivanje skupina proizvođača i kratkih opskrbnih lanaca. Očekuje se da će na taj način biti olakšana suradnja proizvođača jer će voljni poljoprivrednici dobiti pravnu sigurnost, financijsku pomoć i gospodarske koristi. Nove se mogućnosti otvaraju i kroz, na primjer, operativne skupine Europskog partnerstva za inovacije⁷⁴ koje novim i postojećim zadrugama omogućuju istraživanje i razvoj vlastitih radnih praksi i ulazak na nova tržišta⁷⁵.

Zadruge se mogu odlučiti i na kreativan pristup političkim mjerama koje omogućuju zajednički rad, učenje i razvoj ljudskog kapitala na međuteritorijalnoj i transnacionalnoj razini. Ta će podrška dovesti do promjene u budućoj europskoj poljoprivrednoj proizvodnji, distribuciji i marketingu; promjene usmjerene na OPG-ove, visokokvalitetne proizvode i skraćene opskrbe lance.

Studija slučaja: Zadruga proizvođača Peasant Evolution – Engleska

Zadruga proizvođača Peasant Evolution osnovana je 2004. kao društvo malih proizvođača u Dorsetu u jugozapadnoj Engleskoj. Područje karakteriziraju mali OPG-ovi od kojih se 33 okupilo i stvorilo zadrugu uz osiguravanje potpore kojom se osigurava razvoj održivog prihoda s njihovih poljoprivrednih gospodarstava.

U početku je zadruga bila usmjerena na razvoj kratkih opskrbnih lanaca – izravnu prodaju potrošačima, restoranima i maloprodajnim *outlet* prodavaonicama – kako bi mogla imati veći udio u dobiti od svojih proizvoda, izgraditi odnose sa svojim potrošačima i podići svijest o svojim poljoprivrednim gospodarstvima. To ih je dovelo do zaključka da su im potrebna postrojenja za obradu da bi svojim proizvodima dodali najveću vrijednost. Godine 2008. osigurali su sredstva kroz svoju lokalnu akcijsku grupu LEADER i izgradili višenamjensku staju kao projekt zajednice, uključujući prostoriju za cijedenje i konzerviranje, postrojenje za obradu bilja, prostoriju za rezanje mesa i mljekaru. Zbog uspješnosti staje za obradu, zadruga je istražila druge mogućnosti dodavanja vrijednosti svojim proizvodima i nedavno su

© Peasant Evolution Producers Cooperative

zajedničkim nastojanjima razvili mobilni kafić koji opskrbom i prodajom „ulične hrane“ njihovim proizvodima dodaje još vrijednosti. Zadruga sad proširuje svoje opskrbno vozilo na mobilnu prodavaonicu radi opsluživanja lokalnih ruralnih područja.

Jyoti Fernandez, osnivajuća članica zadruge, naglasila je dodatne prednosti za sebe i svoju obitelj: „Nakon što smo počeli raditi zajedno na obradi, stvorili smo

snažniji osjećaj zajedništva i identiteta malih poljoprivrednika, a to nas ja nadahnulo da radimo zajedno na mnogim marketinškim inicijativama i projektima zajednice. Naše je područje oživjelo, postojeća su mala poljoprivredna gospodarstva postala živahnija, a novi sudionici stalno dolaze na naše područje. Prema našem iskustvu, obiteljska poljoprivredna gospodarstva nisu povezana samo s gospodarstvom, već i sa stvaranjem vitalnog ruralnog područja privlačnog za podizanje obitelji. Zadruge su ključne za stvaranje tog osjećaja zajedništva.“

www.peasantevolution.co.uk

73 http://ec.europa.eu/enterprise/glossary/cmo_en.htm

74 <http://ec.europa.eu/agriculture/eip/>

75 http://ec.europa.eu/agriculture/external-studies/2012/support-farmers-coop/leaflet_en.pdf

Prethodna izdanja Revije ruralnog razvoja Europske unije dostupna su u internetskoj knjižari EU-a: <http://bookshop.europa.eu>

Ako želite poštom besplatno dobivati nove publikacije EMRR-a, ispunite obrazac na sljedećoj poveznici:

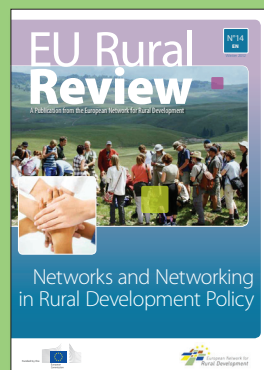
https://webgate.ec.europa.eu/myenrd/myenrd/en/registration_en.cfm

K3-AJ-12-016-EN-C

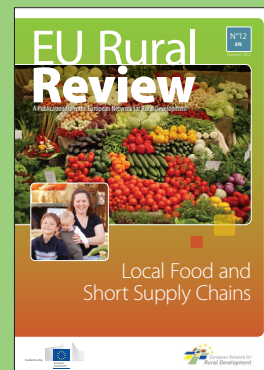
K3-AJ-12-015-EN-C

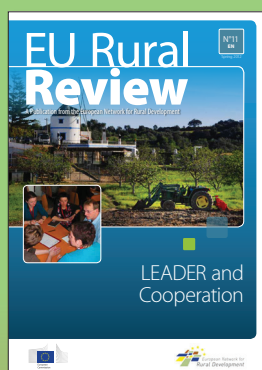
K3-AJ-12-014-EN-C

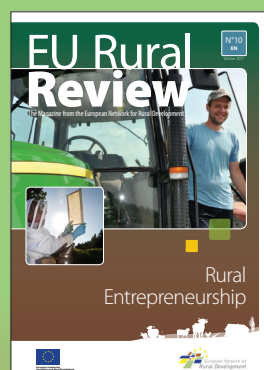
K3-AJ-12-013-EN-C

K3-AJ-12-012-EN-C

K3-AJ-12-011-EN-C

K3-AJ-12-010-EN-C

K3-AJ-11-009-EN-C

K3-AJ-11-008-EN-C

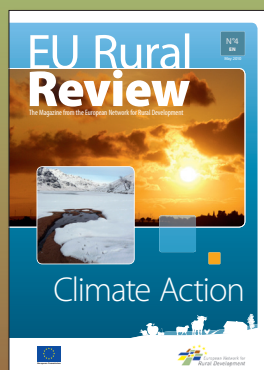
K3-AJ-11-007-EN-C

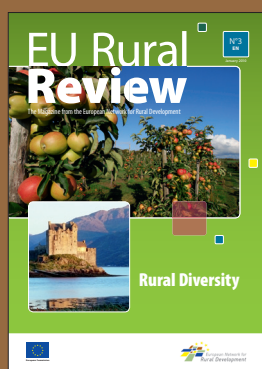
K3-AJ-10-006-EN-C

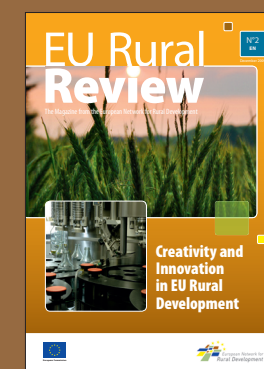
K3-AJ-10-005-EN-C

K3-AJ-10-004-EN-C

K3-AJ-09-003-EN-C

K3-AJ-09-002-EN-C

K3-AJ-09-001-EN-C

online

European Commission

EUROPEAN NETWORK FOR RURAL DEVELOPMENT (ENRD)

Connecting Rural Europe...

European Commission > Agriculture and Rural Development > Rural Development > ENRD

Home Policy in Action Country Themes LEADER Networks & Networking Publications & Media Events & Meetings Info LOGIN

The European Network for Rural Development (ENRD)

ENRD is the hub that connects rural development stakeholders throughout the European Union (EU). Discover how the ENRD is contributing to the effective implementation of Member States' Rural Development Programmes by generating and sharing knowledge, as well as through facilitating information exchange and cooperation across rural Europe. [Read more](#)

Connecting Rural Europe ...

A question for the ENRD?
Use the ENRD Infoline at info@enrd.eu
or call +32 2 235 20 20

QUICK LINKS: [Latest Publication](#) [Latest Video](#) [Events](#)

Connect with EU

Click on a country flag to connect with rural Europe

Non EU

■ EU Member Countries
 ■ Accession to EU in 2013
 ■ Candidate countries
 ■ Potential candidate countries
 ■ Other countries

Rural Development Gateway 2014-2020
Your new RDP planning and implementation resource

Search

European Evaluation Network for Rural Development

Key Tools

[opENRD](#) [RDP database](#) [Gallery](#) [Communications Gateway](#)
[Innovation Gateway](#) [Events](#) [Entrepreneurship](#) [Subscribe](#)

News

STORY OF THE MONTH
The value of land stewardship

31 October 2013: Watch our [latest video](#) to learn more on how farmers can be trained to identify the species that their agri-environment payments are designed to protect.
 28 October 2013: Take part in this [EU online consultation](#) on a draft Block Exemption Regulation for the agriculture and forestry sector and for rural areas. Deadline 19 November 2013.
 25 October 2013: Are you working with rural youth? Check out the Conference on [Smart Solutions for Rural Youth](#) introducing the policy trends for 2014-2020, taking place on 14-15 November in Lithuania.
 23 October 2013: The [20th NRD meeting](#) focusing on Communication as a horizontal NRD tool takes place on 28-29 November in Dijon, France.

Europska mreža za ruralni razvoj

www.enrd.eu

Publications Office

ISSN 1831-5267

9 771831 526007